

การรับช่วงสิทธิโดยทั่วไป

ความหมายของการรับช่วงสิทธิ

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั้งหมดแล้วจะพบว่าไม่มีมาตราใดได้ให้คำนิยามความหมายของคำว่า "รับช่วงสิทธิ" ไว้ แม้ในส่วนของการรับช่วงสิทธิเองจะมีบทบัญญัติมาตรา 226 วรรคสอง นั้น อรรถสันนิษฐานได้โดยง่ายว่าหมายถึงลักษณะเป็นผลของการรับช่วงสิทธิมากกว่าที่จะเป็นความหมายของการรับช่วงสิทธิ กล่าวคือ ใ้บทบัญญัติถึงผลของการรับช่วงสิทธิว่า บุคคลผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ซึ่งจะใช้สิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหนี้อยู่โดยมูลหนี้ รวมทั้งประกันแห่งหนี้นั้นได้ไ้ในนามของตนเอง

เหตุที่ผู้ร่างกฎหมายมิได้ให้คำนิยามความหมายไว้โดยชัดแจ้งอย่างในเรื่องอื่น ๆ เช่น เหตุสุดวิสัย ตามมาตรา 8 คำวินิจฉัยกรรม ตามมาตรา 112 หรือคำว่าช่วงทรัพย์ ตามมาตรา 226 วรรคสอง นั้น อาจสันนิษฐานได้ว่าผู้ร่างกฎหมายเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติเช่นนั้น เนื่องจากคำว่ารับช่วงสิทธิน่าจะเป็นคำที่เข้าใจได้โดยง่ายว่าหมายถึงการที่บุคคลหนึ่งเข้าไปรับช่วงสิทธิของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง และอีกประการหนึ่ง หลักกฎหมายเกี่ยวกับการรับช่วงสิทธินั้น ใ้บทบัญญัติไว้โดยละเอียดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว จึงย่อมจะเป็นที่เข้าใจโดยตัวเองและไม่ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติแต่อย่างใด ซึ่งการตีความกฎหมายในทำนองนี้มีอยู่ในเรื่องอื่นหลายเรื่องด้วยกัน เช่น ในเรื่อง โฉมะ โฉมัยกรรม หรือเรื่องโอนสิทธิเรียกร้อง เป็นต้น ซึ่งในเรื่องเหล่านี้กฎหมายมิได้ให้คำนิยามไว้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในทางคำรา ได้มีผู้ให้คำอธิบายความหมายของคำว่ารับช่วงสิทธิไว้ ดังนี้

1. การรับช่วงสิทธิ เป็นเรื่องที่มีคนสองคนเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้กันอยู่ แล้วมีบุคคลหนึ่งเข้ามาไ้หนี้แก่เจ้าหนี้ แล้วโดยผลของกฎหมาย คนที่เข้าไ้หนี้ก็ได้เข้าสวม

ตำแหน่งเป็นเจ้านั้นแทนต่อไป¹

2. การรับช่วงสิทธิ์ คือ การที่บุคคลหนึ่งเข้าสวมสิทธิของเจ้านั้นในอันที่จะใช้สิทธิทั้งหลายซึ่งเจ้านั้นมีอยู่อันเกิดแต่เจ้านั้น รวมทั้งได้ประกันทั้งหลายของเจ้านั้นด้วย²

3. การรับช่วงสิทธิ์ คือ กรณีที่สิทธิเรียกร้องเปลี่ยนมือจากเจ้านั้นเดิมไปยังเจ้านั้นคนใหม่โดยผลของกฎหมาย³

อุทาหรณ์ในการรับช่วงสิทธิ์

กรมร่างกฎหมายโดยอุทาหรณ์ประกอบกร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยรับช่วงสิทธิ์โดยทั่วไป ดังนี้⁴

1. ก. เป็นเจ้านั้น ข. เป็นเงิน 500 บาท ค. ไร่นาไร่นี้ให้ ก. ค. จึงเป็นเจ้านั้น ข. แทน ก. และอาจใช้สิทธิทุกประการที่ ก. มีอยู่ต่อ ข. เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ ค. ขอบที่จะได้รับใช้เงิน 500 บาท กับดอกเบี้ยที่จะพึงมี

2. ก. เป็นผู้จ่ายในตั๋วแลกเงินฉบับหนึ่งเป็นจำนวนเงิน 100 บาท แทนหาซื้อหน้าไม่ ข. ผู้สมอ้างยามประสงค์จะใช้เงินให้ น. ผู้ทรงตั๋วเงินเพื่อแก้หน้า ฉะนั้น ข. ขอบที่จะใช้สิทธิทุกประการของ น. ผู้ทรงตั๋วซึ่งมีอยู่ต่อ ก. (สิทธิเรียกร้องให้ใช้เงิน ดอกเบี้ย ฯลฯ)

¹ เสนีย์ ปราโมช, น.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคขบบริบูรณ์) (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2505), หน้า 988.

² เสริม วินิจฉัยกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2515), หน้า 182.

³ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : บริษัทกรุงสยามพรินติ้ง จำกัด, 2532), หน้า 199.

⁴ เทพวิฑูร, พระยา. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธ. 2468 บรรพ 1-2 กับอุทาหรณ์ ฉบับกร่างกฎหมาย (จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา, 2502), หน้า 162.

ลักษณะทั่วไปของการ รับช่วงสิทธิ

จากการพิจารณาความหมาย อุทาหรณ์ และบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องรับช่วงสิทธิ ทั้งหมดแล้วจะพบว่า การรับช่วงสิทธิ เป็นเรื่องที่มีบุคคลภายนอกคนหนึ่งเข้าไปใช้สิทธิเรียกร้อง ของเจ้าหนี้แทนเจ้าหนี้เดิม หรือเป็นการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ คล้ายกับเรื่องโอนสิทธิเรียกร้อง หรือแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ ดังนั้น การใช้สิทธิของผู้รับช่วงสิทธิซึ่งเป็นเจ้าหนี้คนใหม่ จึงมิใช่เป็นการใช้สิทธิของตนเองซึ่งเกิดขึ้นใหม่โดยตรง แต่เป็นการใช้สิทธิของเจ้าหนี้เดิม ที่มีอยู่แล้ว หากเจ้าหนี้เดิมมีสิทธิอยู่เพียงใด ผู้รับช่วงสิทธิก็ได้ไปเพียงนั้น จะเรียกร้องอะไร มากกว่าที่เจ้าหนี้เดิมมีอยู่ไม่ได้

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของการมีสิทธิไปเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ ทั้งที่แต่เดิม คนมิได้มีสิทธิเช่นนั้นมาก่อน ก็อาจมองไปได้ว่าผู้รับช่วงสิทธิได้สิทธิขึ้นมาใหม่ คล้ายกับว่า การรับช่วงสิทธิเป็นเมื่อเกิดแห่งหนึ่งอีกประเภทหนึ่งนอกเหนือจากมูลหนี้ที่กรรมสัญญา จักการงาน นอกสั่ง ลามนิศวรรได้ หรือละเมิด โดยถือว่าเป็นมูลหนี้ตามกฎหมายอย่างหนึ่ง จึงมีปัญหาว่า จะถือว่าการรับช่วงสิทธิเป็นเมื่อเกิดแห่งหนึ่งได้หรือไม่

ปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่าไม่น่าจะถือเช่นนั้นได้ เพราะการที่จะถือว่าเป็นเมื่อเกิดแห่งหนึ่ง ใดนั้นจะต้องเป็นเรื่องของต้นกำเนิดของหนี้จริงๆ เท่านั้นจากเดิมที่ไม่เคยมีหนี้ช้อยก่อน แต่ในกรณี ของการรับช่วงสิทธิใหม่หนี้อยู่แต่เดิมแล้ว การรับช่วงสิทธิเป็นเพียงการเคลื่อนไหวในสิทธิหรือ ในหนี้เท่านั้น โดยมีการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้กันขึ้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับตัวบทกฎหมาย ที่ได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้ในส่วนของผลแห่งหนี้มิใช่ในส่วนขอ หมายเกิดแห่งหนึ่ง

แต่กระนั้นก็ดี เราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการรับช่วงสิทธินั้นก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ รับช่วงสิทธิด้วย คือ สิทธิที่จะไปเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ เพียงแต่เป็นการได้สิทธิเดิมของ เจ้าหนี้เท่านั้น จึงมีปัญหาน่าพิจารณาว่า เหตุไฉนผู้ร่างกฎหมายจึงไม่บัญญัติให้มีการเรียกร้อง กันได้โดยตรง โดยถือว่าเป็นเมื่อเกิดแห่งหนึ่งโดยผลของกฎหมายเสียเลย แทนที่จะต้องให้เข้าไป ใช้สิทธิของเจ้าหนี้อื่นเรียกว่าการรับช่วงสิทธิซึ่งมีเงื่อนไขที่ยุ่งยากซับซ้อนเช่นที่เป็นอยู่นี้

ปัญหานี้อาจสันนิษฐานได้ว่า ผู้ร่างกฎหมายคงต้องการที่จะแก้ปัญหาลักษณะนี้ในทางปฏิบัติ กฎหมายเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในทางปฏิบัติ กล่าวคือ ใ้บัญญัติเรื่องรับช่วงสิทธิไว้เป็นหลักทั่วไป สามารถนำไปใช้ในกรณีอื่นใดควยหากเข้าเงื่อนไขที่จะเรียกร้องกันได้ โดยไม่ต้องบัญญัติถึงสิทธิเรียกร้องและวิธีการเรียกร้องไว้อีกในเรื่องอื่นๆ อีกประการหนึ่ง หากพิจารณาเงื่อนไขการรับช่วงสิทธิในแต่ละเรื่องแล้วจะพบว่า ผู้เช่ารับช่วงสิทธิส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไ้เช่าไร่นั้นโดยที่ตนไม่ควรจะต้องไร้ แต่เพราะความจำเป็นบางประการอันอาจเนื่องมาจากกฎหมายบังคับให้ของชคไร้ หรือมีข้อสัญญาเกี่ยวให้ของชคไร้ หรือคนสมัคไร้เช่าชคไร้ เพื่อป้องกันส่วนไ้เสียของตน และการเช่าไร้ที่ไ้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าไร้ ดังนั้น เพื่อคชยแทนคุณงามความดีของผู้เช่าไร้ จึงให้ผู้นั้นไ้สิทธิของเจ้าไร้ซึ่งเป็นสิทธิที่มีความมั่นคง อาจประกอบไปคชยอุปกรณแห่งนั้นมากมาย เช่น จ่านอง จ่าน้ำ หรือขุมไร้สิทธิ แทนที่จะให้ไปเรียกร้องเอาเองโดยตรง ซึ่งยอมจะไม่มีประกันอะไรอยู่อาจเป็นผลเสียแก่ผู้นั้นไ้ได้ง่าย

แต่เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายของต่างประเทศแล้วจะพบว่านักกฎหมายคอมมอนลอว์ในบางประเทศไ้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ไปอีกแนวหนึ่ง กล่าวคือ ถือว่าการไ้รับช่วงสิทธิ (subrogation) แทนที่จะให้สิทธิไปเรียกร้องไ้โดยตรง (independent right) นั้น ก็เพื่อป้องกันมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบกันนั้นเอง⁵ ซึ่งเมื่อพิจารณาคชยแล้วก็อาจเห็นได้ว่าแนวคิดดังกล่าวนี้มีเหตุผลที่มารับฟังอยู่ไม่น้อย เพราะหากยอมให้มีการเรียกร้องกันไ้โดยตรงอีก ย่อมเท่ากับว่าลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเจ้าไร้ถึงสองคนในหนี้รายเดียวกันพร้อมกัน และต้องรับผิดชอบจำนวนทั้งสองคน เช่น สมมุทว่า ก. ยืมรดของ ข. มาไร้ แล้วไม่คืนในกำหนดไ้ระหว่างคชยคชยนั้น ค. ไ้ทำละเมิดไ้รคชยคชยนั้นเสียหาย หาก ก. ไ้ชคชยไร้ราคาไร้ให้ ข. แล้ว กฎหมายให้ ก. มีสิทธิเรียกร้องให้ ค. ชคชยคชยเสียหายให้ตนไ้โดยตรง ย่อมจะกลายเป็น

⁵ Andre' Tunc, International Encyclopedia of Comperative Law, Vol.XI Tort. Part 2. Chapter II, J.C.B. MOHR (Poul Siebeck), Tübingen Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht. Boston. Lancaster, 1986, p. 29.

เป็นว่า ค. ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบ ก. ผู้เข้าใช้หนี้ให้ ข. และต่อ ข. เจ้าของรถพร้อมกัน
 แม้ในทางปฏิบัติเมื่อ ข. ได้รับความเสียหายจนเต็มแล้วมาฟ้องให้ ค. รับผิดชอบ ศาล
 จะไม่พิพากษาให้ ข. ได้รับความเสียหายซ้ำอีกก็ตาม แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว หนี้ระหว่าง ข. และ
 ค. ยังคงมีอยู่ มิใครจะขับไปแต่อย่างใด เพียงแต่จะบังคับกันไม่ได้เท่านั้น จึงต้องปล่อยให้สิทธิ
 เรียกร้องนั้นมีอยู่ต่อไปจนกว่าจะขาดอายุความไปในที่สุด ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมไม่ควร
 อยู่เหมือนกัน แต่ในทางตรงกันข้าม หากให้ ก. ไปเรียกร้องจาก ค. ได้ โดยวิธีเข้าไปใช้สิทธิของ
 ข. ที่มีต่อ ค. (ตามมาตรา 227) แล้ว ปัญหาการรับผิดชอบดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้น เพราะผู้
 เข้ารับช่วงสิทธิได้เข้าไปแทนที่เจ้าหนี้เดิม คือ ข. จนหมดสิ้น ทำให้ ข. ลินสภาพเป็นเจ้าหนี
 ้นที่ที่มีการเข้ารับช่วงสิทธิ ข. จึงไม่อาจไปเรียกร้องเอาจาก ค. ได้ และ ค. ก็ไม่ตองรับผิด
 ษชนกับความรับผิดที่มีต่อ ก. อีก

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าแนวความคิดดังกล่าวนี้ น่าจะเป็นเพียงวิธีการแก้ปัญหาในทาง
 ปฏิบัติเท่านั้น มิใช่เหตุผลที่แท้จริงที่ให้รับช่วงสิทธิ ทั้งนี้ เพราะหากจะให้มีการเรียกร้องกันได้
 โดยตรงโดยไม่ตองรับช่วงสิทธิก็มิได้เกิดผลเสียหายแก่ผู้ใดอยู่ตนเอง อีกประการหนึ่ง การที่
 บุคคลจะตองรับผิดชอบถึงสองครั้งในการกระทำเพียงครั้งเดียวนั้นก็มิใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด
 เช่น ในการผิดสัญญาอาจมีลักษณะเป็นการละเมิดด้วย เป็นคนว่า ก. ยืมรถของ ข. ไปใช้แล้ว
 ตองการจะแกล้ง ข. ให้ได้รับความเสียหาย จึงไม่ยอมคืนรถให้และแกล้งทำลายรถคันนั้นเสีย
 หายหมด เช่นนี้ ย่อมมีลักษณะเป็นการผิดสัญญา ยืมและละเมิดด้วย แต่คงรับผิดชอบเพียงเท่าที่
 เกิดความเสียหายจริงเท่านั้น ซึ่งน่าจะเปรียบเทียบกับกรณีนี้ได้ คือ แม้จะถือว่ารับผิดชอบ
 กัน แต่ความจริงรับผิดชอบเพียงครั้งเดียวเท่านั้น จึงไม่น่าจะถือว่าให้มีความรับผิดชอบกันไม่ได้
 แต่แนวความคิดดังกล่าวนี้อาจถือว่าเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งที่นำมาใช้ประกอบการพิจารณาได้
 ทั้งนี้ เพราะแนวความคิดดังกล่าวมิได้มีลักษณะขัดหรือแย้งกับแนวความคิดอื่น และในขณะเดียวกัน
 แนวความคิดนี้ก็มีส่วนถูกอยู่ด้วย

ขอแตกต่างระหว่างการรับช่วงสิทธิกับโอนสิทธิเรียกร้อง

การโอนสิทธิเรียกร้อง เป็นเรื่องที่เจ้าหนี้โอนหนี้หรือสิทธิเรียกร้องซึ่งมีอยู่เหนือ
 ลูกหนี้ให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับโอนเข้ามาเป็นเจ้าหนี้แทน กล่าวคือ เป็นเรื่องที่

เชิงอรรถ 5/1

กล่าวโดยทั่วไป การไม่ปฏิบัติตามสัญญาเป็นละเมิดไม่ เป็นเพียงผิดสัญญาเท่านั้น เช่น กุยมเงินกัน ไม่ใช่เงินตามกำหนดก็ยอมเป็นการผิดสัญญา. แต่มีบางกรณีบุคคลผูกพันตน โดยสัญญาที่จะทำหน้าที่บางอย่าง ซึ่งขึ้นอยู่กับตนนอกเหนือไปจากที่ต่องปฏิบัติตามสัญญาควยแล้ว และไม่เกี่ยวกับสัญญาเลย เมื่อผิดสัญญานั้นก็ยอมเป็นละเมิดควย โดยที่ในกรณีเช่นนั้น ความรับผิดทางละเมิดอาจมีขึ้นได้เช่นเดียวกัน แมหากจะไม่มีสัญญาเลย กล่าวคือ การผิดสัญญา อาจเป็นการละเมิดในตัวเองได้ ถ้าการกระทำนั้นเป็นการละเมิดสิทธิเด็ดขาด (absolute right) ของผู้อื่นควย กล่าวคือทำให้มีผลเสียหายแก่ตัวบุคคลหรือทรัพย์สินควย เช่น ผู้เช่าไม่ส่งมอบทรัพย์สินเช่าคืน เมื่อสัญญาสิ้นอายุลงหรือเลิกสัญญากันแล้ว ยังขึ้นครยครองทรัพย์สินเช่าอยู่ต่อมาอีก ยอมเป็นละเมิดต่อผู้เช่าควย หรือยอมทรัพย์สินเช่ามาแล้ว ทำให้ทรัพย์สินนั้นเสียหายโดยประมาทเดินเลอ ยอมเป็นไค้ทั้งละเมิดและผิดสัญญา ผิดสัญญาในข้อที่ว่าผู้ยืม มีหน้าที่ส่งทรัพย์สินที่ยืมไปอันเป็นยืมใช้คงรูป ฯลฯ (มาตรา 644) หรือไม่ยอมคืนทรัพย์สิน ให้เช่าก็ยอมเป็นทั้งละเมิดและผิดสัญญา ผิดสัญญาในเหตุที่ว่า ไค้มีข้อสัญญาต้องคืนทรัพย์สิน (มาตรา 640) ภายในกำหนดเวลา หรือเมื่อไค้ใช้ราคาทรัพย์สินนั้นเสร็จแล้ว (มาตรา 646) และเป็นละเมิด เพราะบุคคลโดยยอมไม่อาจยึดถือทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยไม่มีสิทธิ (มาตรา 1336)

ในกรณีที่สิทธิเรียกร้องของโจทก์และการกระทำของจำเลยเป็นทั้งละเมิดและผิดสัญญา ก็เป็นสิทธิของโจทก์ที่จะเลือกฟ้องร้องบังคับเอาโดยมุลไค้ไค้ แล้วแต่จะเลือก สุดแต่ว่าทางไค้จะเป็นประโยชน์แก่ตนมากกว่า หรือจะบังคับเอาสองทางก็ได้ ไม่มีกฎหมาย บังคับว่าจะต้องเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 974/2492) ในกรณีที่เลือกฟ้อง โดยมุลละเมิด โจทก์ก็มีหน้าที่นำสืบว่าจำเลยไค้จงใจหรือประมาทเดินเลอ - ดู ไฟจิตร บุญพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2525), หน้า 52-55.

มีการสวมสิทธิของเจ้าหน้าที่ เช่นเดียวกับเรื่องรับช่วงสิทธิ ดังนั้น การรับช่วงสิทธิจึงมีลักษณะที่คล้ายกับโอนสิทธิ เรียกร่องอย่างมากจนอาจกล่าวได้ว่า การรับช่วงสิทธิ เป็นการโอนสิทธิ เรียกร่องอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ของกฎหมายดังกล่าวในรายละเอียดแล้ว จะพบว่า การรับช่วงสิทธิมีข้อแตกต่างจากโอนสิทธิ เรียกร่องในส่วนสำคัญหลายประการด้วยกัน เป็นดังนี้⁶

1. การรับช่วงสิทธิเป็นเรื่องที่ผู้มีส่วนได้เสียในหนี้นั้น เข้าใจหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่เพื่อปกป้องสิทธิ หรือส่วนได้เสียของตน แล้วบุคคลนั้น ก็เข้ารับช่วงสิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหน้าที่มีอยู่โดยมูลหนี้ รวมทั้งประกันแห่งหนี้นั้นได้ในนามของตนเองตามมาตรา 226 และการรับช่วงสิทธินั้นมีขึ้นด้วยอำนาจของกฎหมาย และสำเร็จเป็นประโยชน์แก่บุคคลซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่อยู่เอง และเจ้าหน้าที่นอกคนหนึ่งผู้มีสิทธิจะได้รับชำระหนี้ของตนเพราะเขามีบรรณสิทธิ หรือมีสิทธิจำนองจำนำ หรือบุคคลผู้ใดไปตั้งอสังหาริมทรัพย์ และเอาเงินราคาค่าซื้อใช้ให้แก่ผู้รับจำนองนั้นเสร็จไป หรือบุคคลผู้มีความผูกพันร่วมกับผู้อื่นหรือเพื่อผู้อื่นในอันจะคงไว้ซึ่งหนี้ที่มีส่วนได้เสียช่วยในการใช้หนี้นั้นและเข้าใช้หนี้ตามมาตรา 229 และกรณีที่ถูกบุคคลผู้จะคงไว้เสียภัยเสียสิทธิในทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่นำบังคับยึดตามที่ยัญญัติไว้ในมาตรา 230 กฎหมายจึงให้อำนาจบุคคลเหล่านี้เข้ามาชำระหนี้แทนและรับช่วงสิทธิแทนเจ้าหน้าที่ได้ ดังนั้น การรับช่วงสิทธิจึงไม่เกิดจากเจตนาของเจ้าหน้าที่จะไม่ต้องการเอาชำระหนี้จากลูกหนี้ หากแต่เกิดจากเจ้าหน้าที่ได้รับช่วงหนี้จากผู้อื่นแทนจนพอใจ สิทธิของเจ้าหน้าที่จึงจะโอนไปยังผู้ชำระหนี้โดยผลของกฎหมาย

แต่การโอนสิทธิ เรียกร่องเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ไม่ประสงค์จะเอาชำระหนี้จากลูกหนี้ จึงโอนขายหรือยกให้คนอื่น ผู้รับโอนสิทธิก็ไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย หรือบุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้ดังเช่นการรับช่วงสิทธิ โดยเฉพาะการโอนสิทธิ เรียกร่องด้วยการยกให้โดยเสนหา มิได้หวังค่าตอบแทนย่อมมีลักษณะแตกต่างกับการรับช่วงสิทธิอย่างเห็นได้ชัด เพราะการรับช่วงสิทธิ ต้องมีการชำระหนี้ให้เจ้าหน้าที่จนพอใจ

⁶ ไกรวัล ชุมวัฒน์. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการโอนสิทธิ เรียกร่อง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ แผนกวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 64-66.

2. การรับช่วงสิทธิเกิดจากอำนาจของกฎหมายไม่ต้องอาศัยสัญญา จึงอาจชำระหนี้เพื่อรับช่วงสิทธิโดยขึ้นใจลูกหนี้เดิมได้ ผู้ชำระหนี้เพื่อเข้ารับช่วงสิทธิไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมจากเจ้าหนี้หรือลูกหนี้เสียก่อน แต่การโอนสิทธิเรียกร้องเกิดจากสัญญาของมรดกที่มีการแสดงเจตนาและให้ความยินยอมของเจ้าหนี้จะโอน และต้องมีการบอกกล่าวแจ้งการโอนแก่ลูกหนี้ด้วย

3. การรับช่วงสิทธิมิได้เกิดจากนิติกรรมสัญญา จึงไม่ต้องการทำตามแบบที่กำหนดไว้ดังเช่นการโอนสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 306 หรือ 309

4. ผู้รับช่วงสิทธิ เมื่อได้รับชำระหนี้แล้วสามารถเรียกร้องได้เพียงเท่าที่จ่ายไปโดยปกติ ในทางตรงกันข้าม ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องโดยการชำระราคาที่สูงกว่าราคาจริงสามารถเรียกร้องเงินทั้งหมดจากลูกหนี้ เพราะการรับช่วงสิทธิเรียกร้องอาจเป็นการรับโอนไว้เพื่อหวังผลกำไร

5. การรับช่วงสิทธิไม่มีการยืนยันเกี่ยวกับการมีอยู่ของสิทธิ หากหนี้ซึ่งถูกชำระไม่มีอยู่จริง ผู้รับช่วงสิทธิมีเพียงแต่สิทธิในการดำเนินคดีในการชำระหนี้ซ้ำโดยไม่ถูกต้องกับผู้ที่ได้รับชำระหนี้ไปตามที่ชำระไปจริง ขณะที่การโอนสิทธิเรียกร้องมีการยินยอมของลูกหนี้ตามมาตรา 306 ซึ่งทำให้ผู้รับโอนสามารถเรียกร้องกับลูกหนี้ได้อย่างเต็มที่

6. การรับช่วงสิทธิไม่ใช่เป็นการโอนขายหรือการยกให้ จึงไม่มีความรับผิดชอบเนื่องจากการโอนสิทธิหรือการเพิกถอนการให้ฐานเนรคุณดังเช่นที่อาจมีขึ้นได้ในเรื่องการโอนสิทธิเรียกร้อง

ข้อแตกต่างระหว่างการรับช่วงสิทธิกับแปลงหนี้ใหม่

การแปลงหนี้ใหม่ ได้แก่ การระงับหนี้โดยมีหนี้ใหม่มาแทน ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 349 ที่ว่า "เมื่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องกันได้ทำสัญญาเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้ไซ้ ทานว่าหนี้นั้นเป็นอันระงับสิ้นไปด้วยแปลงหนี้ใหม่" การแปลงหนี้ใหม่โดยการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ก็ทำได้ตามมาตรา 349 วรรคสาม ซึ่งให้บทบัญญัติในเรื่องการโอนสิทธิเรียกร้องมาใช้

6/1๘
 จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, แก้ไขเพิ่มเติมโดย จิตติ คิงศกทิตย, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 568.

การแปลงหนี้ใหม่ที่จะมีส่วนคล้ายคลึงกับการรับช่วงสิทธิ ก็คือการแปลงหนี้ใหม่โดยการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ เพราะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตัวเจ้าหนี้เช่นกัน แต่ย่อมแน่นอนว่ากฎหมายทั้งสองเรื่องนี้ย่อมจะมีข้อแตกต่างกัน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. การรับช่วงสิทธิเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย แต่การแปลงหนี้ใหม่เกิดขึ้นโดยข้อตกลงเป็นสัญญากันขึ้น ซึ่งตามมาตรา 350 บัญญัติไว้ว่า "แปลงหนี้ใหม่ด้วยเปลี่ยนตัวลูกหนี้นั้น จะทำเป็นสัญญาระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ใหม่ก็ได้ แต่จะทำได้โดยขึ้นใจลูกหนี้เดิมหาได้หรือไม่"

2. เมื่อมีการตกลงแปลงหนี้ใหม่กันแล้ว หนี้เดิมย่อมระงับลงแล้วเกิดหนี้ใหม่ขึ้น ส่วนการรับช่วงสิทธินั้น แม้จะมีการชำระหนี้ให้ไปแล้วก็ตาม แต่หนี้นั้นหาใคร่ระงับไปไม่ ยังคงมีอยู่เพื่อให้เจ้าหนี้คนใหม่เข้าใช้สิทธิในหนี้นั้นต่อไป

3. เกี่ยวกับประกันแห่งหนี้ แม้การแปลงหนี้ใหม่ ประกันแห่งหนี้เดิมจะโอนไปได้ เพียงเท่าที่ประกันวัตถุแห่งหนี้เดิมตามมาตรา 352 ก็ตาม แต่หลักประกันเช่นนี้ ถ้าบุคคลภายนอกเป็นผู้ให้ไว้ จะต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลภายนอกนั้นด้วยจึงจะโอนไปได้ แต่ในการรับช่วงสิทธิประกันแห่งหนี้เดิมย่อมจะโอนไปเป็นสิทธิของผู้รับช่วงสิทธิด้วยเสมอ แม้จะเป็นหลักประกันที่บุคคลอื่นให้ไว้ก็ตาม

4. การรับช่วงสิทธิเกิดจากการชำระหนี้ของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อป้องกันส่วนได้เสียของตน แต่การแปลงหนี้ใหม่ ผู้เป็นเจ้าหนี้คนใหม่ไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียอย่างใดก็ได้ แต่ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่จะตกลงให้กันเป็นส่วนตัว

ข้อแตกต่างระหว่างการรับช่วงสิทธิกับการรับช่วงทรัพย์สิน

ตามบทบัญญัติในเรื่องรับช่วงสิทธินั้นนอกจากจะมีเรื่องรับช่วงสิทธิโดยเฉพาะแล้ว ยังมีเรื่องช่วงทรัพย์สินรวมเข้าไว้ด้วย โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 226 วรรคสองว่า "ช่วงทรัพย์สินได้แก่เอาทรัพย์สินอันหนึ่งเข้าแทนที่ทรัพย์สินอีกอันหนึ่งในฐานะนิติบัญญัติอย่างเดียวกันกับทรัพย์สินอันก่อน" ส่วนกรณีที่จะเกิดการช่วงทรัพย์สินนั้นได้บัญญัติไว้ในมาตรา 228, 231 และ 232

จากหลักเกณฑ์การรับช่วงทรัพย์สินดังกล่าวนี้ย่อมแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่าง การรับช่วงสิทธิและช่วงทรัพย์สินได้ว่า ช่วงทรัพย์สินเป็นเรื่องที่มีการเปลี่ยนตัวทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ คือ เอาทรัพย์สินมาแทนที่ทรัพย์สินเดิมที่สูญหายหรือถูกทำลายไป ส่วนการรับช่วงสิทธิเป็นเรื่องเปลี่ยนตัวบุคคล คือ เปลี่ยนตัวเจ้าหนี้มิได้เปลี่ยนตัวทรัพย์สิน

ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือว่า เหตุไฉนผู้ร่างกฎหมายจึงได้บัญญัติหลักกฎหมายทั้งสองเรื่องนี้ไว้ด้วยกัน ภายใต้ชื่อเรื่องรับช่วงสิทธิ เหตุไฉนจึงไม่แยกไว้เป็นสองส่วน หรือว่าหลักกฎหมายทั้งสองเรื่องนี้แท้จริงคือเรื่องเดียวกัน หรือเป็นคนละเรื่อง แต่มีความผูกพันใกล้ชิดกันอย่างไรก็ตาม ปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับการรับช่วงสิทธิอย่างมาก จึงเห็นควรได้พิจารณาหลักการรับช่วงทรัพย์สินโดยละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป ส่วนในชั้นนี้ จะขอกล่าวไว้พอเป็นสังเขปเพียงนี้

ข้อแตกต่างระหว่างการรับช่วงสิทธิกับการรับมรดก

การรับมรดกมีลักษณะที่คล้ายกับจะเป็นการรับช่วงสิทธิด้วย เพราะผู้รับมรดกเข้าใช้สิทธิของเจ้าหนี้ซึ่งตายไปแล้ว แต่หนี้เดิมยังมีอยู่ และการรับมรดกเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย เช่นเดียวกับการรับช่วงสิทธิ แต่การรับมรดกก็ไม่ถือว่าเป็นการรับช่วงสิทธิ เพราะเหตุแห่งการเข้าแทนที่เจ้าหนี้เดิมเห็นเหตุตามกฎหมายที่แตกต่างกัน รับช่วงสิทธิเป็นเหตุตามกฎหมายลักษณะหนี้ แต่การรับมรดกเป็นเหตุตามกฎหมายว่าด้วยมรดกใน ป.พ.พ. บรรพ 6 การรับช่วงสิทธิเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ทำให้เกิดกรณีตามกฎหมายบัญญัติให้มีการรับช่วงสิทธิขึ้น เช่น เข้าใช้หนี้แก่เจ้าหนี้แทนลูกหนี้ และรับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้เดิมมาเป็นของตน แต่การรับมรดกเกิดจากเหตุตามปกติ คือ ความตายของเจ้ามรดก⁷ และด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า ในการรับมรดกแทนที่ตามมาตรา 1639 ไม่ว่าจะเนื่องจากเป็นทายาทที่ถูกกำจัดหรือตายก็ตาม ย่อมไม่ถือว่าเป็นการรับช่วงสิทธิเช่นกัน

⁷ จิตติ ตึงศภัทย์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายแพ่ง 2 หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529), หน้า 154.

ขอแตกต่างระหว่างการรับชวงสิทธิกับสิทธิไต่เบี่ย

คำว่าไต่เบี่ย (recourse) หรือสิทธิไต่เบี่ย เป็นคำที่ปรากฏอยู่ในตัวบทกฎหมาย และในคำบรรยายกฎหมายหลายเรื่องด้วยกัน เช่น สิทธิไต่เบี่ยของนิติบุคคลตามมาตรา 76 สิทธิไต่เบี่ยของนายจ้างตามมาตรา 426, 431 สิทธิไต่เบี่ยของเจ้าของสัตว์หรือเจ้าของ โรงเรือนตามมาตรา 433, 434 สิทธิไต่เบี่ยของคู่ค้าประกันตามมาตรา 693 วรรคสอง สิทธิไต่เบี่ยในเรื่องตั๋วเงินตามมาตรา 959 สิทธิไต่เบี่ยตามมาตรา 319 วรรคสอง และในเรื่องอื่นๆ

สิทธิไต่เบี่ยดังกล่าวนี้เกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมายภายหลังจากที่ได้มีการใช้หนี้ ให้เจ้าหน้าที่ไปแล้วคล้ายกับการรับชวงสิทธิอย่างมาก จึงมีปัญหาที่ควรพิจารณาว่า กรณีดังกล่าว นั้น คือ การรับชวงสิทธิหรือไม่ และหากไม่ใช่การรับชวงสิทธิจะมีข้อแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

ปัญหาดังกล่าวนี้อย่างคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในหมู่นักกฎหมายไทยในปัจจุบัน คงจะได้กล่าวต่อไปในตอนที่ 4 โดยละเอียด แต่มีข้อที่น่าสังเกตว่าในคำรากฎหมายทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ และคำพิพากษาศาลฎีกาต่างๆ มักจะใช้คำว่าไต่เบี่ยเมื่อกล่าวถึงการรับชวง สิทธิ เช่น มักจะกล่าวว่า ให้ ก. รับชวงสิทธิของ ข. ไปไต่เบี่ยจาก ค. ซึ่งจากคำกล่าวนี้อาจตีความได้ว่า คำว่าไต่เบี่ยนั้นเป็นถ้อยคำธรรมดาสามัญที่หมายถึงการไปเรียกร้องเอา จากผู้อื่นนั่นเอง คือ เมื่อได้รับชวงสิทธิแล้วก็มีอำนาจไปเรียกหรือบังคับเอาจากลูกหนี้ได้ อันเป็นคำสามัญทั่วไป มีใช้ถ้อยคำในกฎหมายอย่างคำว่ารับชวงสิทธิ หรือถ้อยคำอื่นๆ และเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่าไต่เบี่ยจากพจนานุกรมแล้วก็ควรจะสอดคล้องกับการตีความ ดังกล่าว คือ ไต่เบี่ยบัยไวว่า หมายถึงการเรียกร้องเอาค่าเสียหายเป็นลำดับไปจนถึงคนที่สุด

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า คำว่าไต่เบี่ยที่กล่าวประกบกับคำว่ารับชวงสิทธินั้น น่าจะไม่ได้หมายความว่าไต่เบี่ยกับรับชวงสิทธิเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะหากเป็นเรื่องเดียวกัน แล้วก็คงจะไม่ตอ้งใช้คำถึงสองคำพร้อมกัน คงใช้คำใดคำหนึ่งก็พอแล้ว ส่วนความหมายที่แท้จริงของคำว่าไต่เบี่ยนั้น น่าจะหมายถึงการไปเรียกจากผู้อื่นอันเป็นถ้อยคำธรรมดาทั่วไปดังกล่าวนั่นเอง แต่เหตุที่ต้องใช้คำว่ารับชวงสิทธิเข้ามาประกบด้วยก็เนื่องจากการรับชวงสิทธิ เป็นมอเกิดแห่งอำนาจในการไปไต่เบี่ย กล่าวคือ การรับชวงสิทธิเป็นกระบวนการในการให้ บุคคลอีกคนหนึ่งเข้าไปสวมสิทธิของอีกคนหนึ่ง หลังจากที่ได้ใช้หนี้ให้เจ้าหน้าที่ไปแล้ว แล้วจึงมีสิทธิ

ไปเรียกหรือไล้เบียดเอาจากลูกหนี้ ซึ่งนั่นยอมหมายความว่าสิทธิไล้เบียด นอกจากจะเกิดจากการรับช่วงสิทธิแล้วก็น่าจะเกิดจากมูลกรณอื่นๆ ใดด้วย เช่น ควบอำนาจของกฎหมายที่ให้ไปไล้เบียดได้ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ จะต้องอยู่ในความหมายตามพจนานุกรมที่กล่าวมาแล้ว คือ คนได้รับความเสียหายจากการถูกเรียกร้องให้ชื้อหนี้โดยผู้อื่นมาแล้ว จึงไปเรียกร้องจากผู้อื่นต่อไปอีก เป็นทอดๆ มิใช่ว่าผู้ใดมีสิทธิเรียกร้องจากบุคคลใดโดยตรงเป็นครั้งแรกแล้วถือว่าสิทธิที่จะไปเรียกร้องจากผู้อื่นเป็นสิทธิไล้เบียด เช่น ผู้ซื้อทรัพย์สินมีสิทธิเรียกให้ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อให้ตน เช่นนี้ ไม่ถือว่าผู้ซื้อทรัพย์สินไล้เบียดจากผู้ขาย

สำหรับคำว่าไล้เบียดหรือสิทธิไล้เบียดตามที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายเรื่องต่างๆ ดังกล่าวนั้น ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเข้าอยู่ในเงื่อนไขดังกล่าวนี้ด้วย คือ เป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายให้สิทธิไปเรียกร้องกันไต่หลังจากที่ตนได้รับความเสียหาย แต่สิทธิไล้เบียดนั้นเกิดจากมูลกฎหมาย หรือ รับช่วงสิทธิกฎหมายในเรื่องนั้นๆ มิใช่กล่าวไว้โดยชัดแจ้งดังก่อให้เกิดปัญหาที่กำลังพิจารณาอยู่นี้ แต่ในเรื่องนี้ไม่มีผู้ให้ความเห็นไว้ว่าแทบทุกกรณีที่ใช้สิทธิไล้เบียดก็น่าจะเข้าหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับช่วงสิทธิใดด้วย บุคคลภายนอกจึงมีทางเลือกได้ 2 ประการ คือ รับช่วงสิทธิ หรือ สิทธิไล้เบียด ยกเว้นในกรณีที่สิทธิไล้เบียดเกิดขึ้นตามสัญญา นั้น หากใครรับช่วงสิทธิด้วยเสมอไปไม่⁸ อยากรก็ตาม เมื่อพิจารณาแนวคำพิพากษาศาลฎีกาแล้วจะพบว่า ถ้าเป็นกรณีของการไล้เบียด จะใช้อายุความ 10 ปี อันเป็นอายุความทั่วไป ตามมาตรา 164 โดยไม่ใช้อายุความตามที่เดิมตามหลักการรับช่วงสิทธิ นอกจากนี้ยังมีข้อแตกต่างในเรื่องประกันแห่งหนี้เดิม คือ ถ้าเป็นเรื่องรับช่วงสิทธิ ผู้รับช่วงสิทธิสามารถใช้สิทธิบังคับเอาทั้งประกันแห่งหนี้เดิมที่มีอยู่นั้นได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องไล้เบียด จะบังคับเอาทั้งประกันแห่งหนี้เดิมเช่นนั้นไม่ได้ ซึ่งคล้ายกับศาลฎีกาจะถือว่า กรณีที่กฎหมายใช้คำว่าไล้เบียดนั้นเป็นเรื่องที่เป็นสิทธิเรียกร้องหรือหนี้ที่เกิดจากมูลกฎหมาย ไม่ใช่เรื่องรับช่วงสิทธิ

⁸ จริญญา ภักดีพานุกูล, คำบรรยายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะหนี้ (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2522), หน้า 60.

เนื่องจากเรื่องสิทธิได้เบียดบังกล่าวว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับการรับช่วงสิทธิในกรณีที่มีการใช้หนี้แทนผู้อื่นไป ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นควรไต่พิจารณาปัญหาในส่วนของการรับช่วงสิทธิในกรณีดังกล่าวต่อไป

บ่อเกิดแห่งอำนาจในการรับช่วงสิทธิ : ผลของกฎหมายและข้อตกลง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการรับช่วงสิทธิของประเทศต่างๆแล้วจะพบว่า การรับช่วงสิทธิอาจเกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ คือ เกิดขึ้นด้วยอำนาจของกฎหมายลักษณะหนึ่ง และเกิดขึ้นโดยข้อตกลงของคู่กรณีอีกลักษณะหนึ่ง

การรับช่วงสิทธิที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจของกฎหมายนั้นเป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจบุคคลในอันที่จะรับช่วงสิทธิโดยไม้องอาศัยเจตนาของคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ หากกรณีที่เกิดขึ้นเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าให้รับช่วงสิทธิใดครบถ้วนแล้ว ก็จะเกิดการรับช่วงสิทธิทันทีโดยไม้องต้องมีข้อตกลงกันให้รับช่วงสิทธิไว้อีก ซึ่งจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ย่อมก่อให้เกิดผลความว่า แม้จะปรากฏว่าผลของกฎหมายนี้ไปขัดกับเจตนารมณ์ของผู้เกี่ยวข้องคนใดคนหนึ่ง ที่อาจจะไม่ต้องการให้มีการรับช่วงสิทธิเกิดขึ้น เจตนาที่ย่อมไม่อาจไปยับยั้งผลของกฎหมายได้ เว้นแต่บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องจะยินยอมพร้อมใจช่วยในอันที่จะไม่ให้มีการรับช่วงสิทธิเกิดขึ้น

ส่วนการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงของคู่กรณีนั้น เป็นการรับช่วงสิทธิอีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการตกลงกันระหว่างบุคคลเป็นสัญญาขึ้น หากไม่มีข้อตกลงกันแล้วก็จะรับช่วงสิทธิกันไม่ได้ การรับช่วงสิทธิประเภทนี้มีใช้ในหลายประเทศด้วยกัน เช่น ในฝรั่งเศส อิตาลี บราซิล ฟิลิปปินส์ เป็นต้น โดยนอกจากกฎหมายจะยอมให้รับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมายแล้วยังให้มีการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงได้ด้วย

สำหรับในกฎหมายไทยนั้นยอมให้มีการรับช่วงสิทธิเฉพาะที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือโดยผลของกฎหมายเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องรับช่วงสิทธิที่บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง เช่น ในมาตรา 227, 229 เป็นต้น โดยกฎหมายโดยบัญญัติกรณีที่จะเกิดการรับช่วงสิทธิไว้ หากไม่เข้าเงื่อนไขของกฎหมายแล้วก็ไม่อาจเกิดการรับช่วงสิทธิขึ้นได้

อย่างไรก็ดี มีปัญหาที่มาพิจารณาว่า หากมีการทำสัญญาให้รับช่วงสิทธิกันขึ้นเป็นพิเศษ นอกเหนือจากกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว สัญญานั้นจะตกเป็นโมฆะหรือเสียไปอย่างไรหรือไม่ ปัญหานี้ได้มีผู้ให้ความเห็นไว้ว่าสัญญานั้นย่อมไม่ก่อให้เกิดการรับช่วงสิทธิขึ้นมาได้ แต่ทว่าสัญญาจะไม่สมบูรณ์หรือตกเป็นโมฆะเสียทีเดียว เพราะหากไม่เข้าเงื่อนไขของการโอนสิทธิ เรียกร่องหรือแปลงหนี้ใหม่ก็สามารถบังคับกันได้ตามกฎหมายเรื่องนั้นๆ ทั้งนี้โดยพิจารณาประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 10 ที่บัญญัติไว้ว่า "เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในเอกสารอาจตีความได้เป็นสองนัย นัยไหนจะหวัให้เป็นอย่างบังคับ ท่านให้ถือเอาอันนั้นดีกว่าจะถือเอาอันที่ไรผล"⁹ แต่ถาขอเท็จจริงเป็นเรื่องที่ว่าคู่กรณีใดตกลงกันให้มีการรับช่วงสิทธิอันเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้อยู่แล้ว ผู้เขียนเห็นว่ากรณีเช่นนั้นน่าจะได้เป็นการรับช่วงสิทธิอยู่ตนเอง ทั้งนี้ จะเห็นได้จากสัญญาประกันวินาศภัยที่มักจะมีข้อกำหนดให้บริษัทประกันภัยเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ได้ ทั้งที่กฎหมายมาตรา 880 จะบัญญัติให้บริษัทมีสิทธิเช่นนั้นโดยอยู่แล้วโดยไม่จำเป็นต้องมากำหนดไว้ในสัญญาอีก ฉะนั้นกรณีที่จะเกิดเป็นปัญหาก็คงมีเพียงในกรณีที่คู่สัญญาไปตกลงให้มีการรับช่วงสิทธิเป็นพิเศษ นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งในกรณีนั้นจะถือว่าเป็นการรับช่วงสิทธิไม่ได้

ข้อแตกต่างระหว่างการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงกับการรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมายและโอนสิทธิ เรียกร่อง

ดังที่กล่าวแล้วว่า ตามกฎหมายไทยไม่ยอมให้มีการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงหรือโดยสัญญา จึงมีปัญหาว่า เหตุใดจึงไม่ยอมให้มีการรับช่วงสิทธิเช่นนั้นควยอย่างในต่างประเทศ

จากปัญหาดังกล่าวนี ในเบื้องต้นมีปัญหาคือจะต้องพิจารณาว่า การรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงนั้นมีลักษณะหรือหลักเกณฑ์ในรายละเอียดอย่างไรบ้าง และประการสำคัญ เมื่อพิจารณาหลักการคร่าษาของการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงแล้ว จะเห็นว่าลักษณะคล้ายกับการโอนสิทธิ

⁹ ไชยยศ เหมะรัชตะ. "การรับช่วงสิทธิในสัญญาประกันวินาศภัย", วารสารสำนักงานประกันภัย 7 (ตุลาคม 2525) : 96.

เรียกร้องมาก จึงมีปัญหาที่น่าพิจารณาว่า เหตุที่ผู้ร่างกฎหมายไม่อนุญาตให้มีการรับช่วงสิทธิ โดยชอกลงเพราะเรามีบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องโอนสิทธิเรียกร้องรับไว้แล้วหรือไม่ ฉะนั้น ในชั้นนี้ผู้เขียนจึงเห็นควรโคพิจารณาหลักการรับช่วงสิทธิโดยชอกลงที่ใช้ในต่างประเทศ เสียก่อน ดังนี้

การรับช่วงสิทธิโดยชอกลงนั้น อาจยกตัวอย่างตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ซึ่งอาจถือว่าเป็นต้นตำรับการรับช่วงสิทธิในกรณีนี้ได้

การรับช่วงสิทธิโดยชอกลงตามกฎหมายฝรั่งเศสบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1250 ซึ่งแยกออกเป็น 2 กรณี คือ การรับช่วงสิทธิโดยความยินยอมของเจ้าหนี้ และการรับช่วงสิทธิโดยความยินยอมของลูกหนี้

สำหรับการรับช่วงสิทธิโดยความยินยอมของเจ้าหนี้ นั้น บัญญัติไว้ในมาตรา 1250 อนุมาตรา 1 ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสรุปว่า เมื่อเจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้จากบุคคลที่สามแล้ว ผู้ชำระหนี้ยอมไ้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ ในอันที่จะไปฟ้องร้องลูกหนี้ และได้สิทธิในเบริมสิทธิหรือจำนองที่มีต่อลูกหนี้ด้วย การรับช่วงสิทธินี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ชำระหนี้ได้แสดงไว้ในขณะที่ไ้ชำระหนี้นั้น

การรับช่วงสิทธิในกรณีนี้เกิดขึ้นจากชอกลงระหว่างเจ้าหนี้กับบุคคลที่สาม คือ บุคคลที่สามจะเสนอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หากเจ้าหนี้ยอมรับก็จะมีการทำสัญญายอมให้ผู้ชำระหนี้รับช่วงสิทธิของคนที่มค่อลูกหนี้ได้ สัญญาดังกล่าวนี หากโคจกะเบียดคอปพนักงานเจ้าหน้าที่ค้วยแล้ว ก็จะมีผลไ้ยืนยันคอบุคคลที่สามได้ แต่หากไม่ไ้มีการจกะเบียดไว้ก็อาจจะเสียสิทธิในการรับช่วงสิทธิไป หากมีผู้อื่นเขาชำระหนี้แล้วรับช่วงสิทธิคักหน้า หรือมีผู้รับโอนหนี้ หรือมีเจ้าหนี้เข้ายึดทรัพย์ของลูกหนี้¹⁰

เงื่อนไ้สำคัญในการรับช่วงสิทธิกรณีนี้ก็คือ จะต้องมีการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งว่าจะไ้มีการรับช่วงสิทธิ ฉะนั้น จึงมักจะมีการระบุค้อยคำว่า "รับช่วง" หรือ "รับช่วงสิทธิ"

¹⁰Planiol Marcel, Treatise on Civil Law. Translated by the Louisiana State Law Institute, Vol.2-Part 2, p.276.

ไว้เป็นหลักฐานเลยที่เดียว ทั้งที่อาจจะใช้คำว่า "ยกให้" หรือ "โอนหนี้" ได้ก็ตาม ทั้งนี้ เพื่อขจัดความสงสัยว่าผู้ชำระหนี้ต้องการจะรับช่วงสิทธิหรือยกให้กันแน่ และเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ จะต้องแสดงเจตนาในขณะที่เกี่ยวข้องกับใครชำระหนี้ ซึ่งทางปฏิบัติส่วนใหญ่แล้วมักจะระบุไว้ในใบเสร็จรับเงินที่เจ้าหน้าที่ออกให้เมื่อชำระหนี้ แต่ถาเป็นการชำระหนี้ที่ต่ำกว่า 150 แฟรงค์ การแสดงขอความให้รับช่วงสิทธิในใบรับเงินก็ไม่ถือเป็นสิ่งจำเป็น คือไม่ตองระบุไว้ก็ได้ แต่ผู้รับช่วงสิทธิจะเกิดปัญหายุ่งยากในการพิสูจน์¹¹ ฉะนั้น เพื่อป้องกันความยุ่งยาก จึงมักจะทำหลักฐานไว้ให้แน่ชัด และเพื่อประโยชน์บุคคลอื่นใดควย โดยทำเป็นสัญญา และจดทะเบียนดังกล่าวแล้วขวางคน

ส่วนการรับช่วงสิทธิโดยความยินยอมของลูกหนี้ เป็นเรื่องที่ถูกหนีไปกู้เงินผู้อื่น เพื่อเอามาชำระหนี้ที่ตนมีอยู่นั้น โดยมีการทำข้อตกลงกับผู้ใหญ่กว่าจะใหญ่ใหญ่เขาารับช่วงสิทธิของเจ้าหน้าที่ของตนในอันที่จะบังคับเอาแก่ตน (มาตรา 1250. ต.มาตรา 2) เช่น ก. เป็นหนี้ ข. เป็นเงิน 1,000 บาท ก. ไม่ต้องการเป็นหนี้ ข. อีกต่อไป แต่ก็ไม่มเงินไปไ้หนี้ ข. จึงได้ไปกู้เงิน ค. มา 1,000 บาท แล้วเอามาชำระหนี้ให้ ข. โดยตกลงกับ ค. ว่า ก. จะให้ ค. เขาเป็นเจ้าหนี้แทน ข. เช่นนี้ ก. ยอมเขารับช่วงสิทธิของ ข. สามารถแย้งกับให้ ก. ชำระหนี้พร้อมทั้งไ้ประกันแห่งหนี้เดิมควย

เหตุที่ยอมให้มีการรับช่วงสิทธิในกรณีนี้ได้ ซึ่ง Planiol ได้กล่าวว่าเป็นเรื่องที่ผิดปกติอย่างยิ่ง¹² ก็เนื่องมาจากเหตุผลในทางประวัติศาสตร์นั่นเอง กล่าวคือ ภายใต้กฎหมายเดิมของฝรั่งเศส ได้ห้ามการเรียกดอกเบี้ยในหนี้เงินกู้ เพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมายดังกล่าว พวกนายทุนใหญ่จึงแก้ปัญหาโดยการตั้ง rentes ขึ้น ในระหว่างสงครามศาสนา อัตรา rentes ได้ถูกจำกัดไว้เพียง $\frac{1}{12}$ กล่าวคือ จะได้กำไร $\frac{1}{12}$ ต่อปี หรือ $8\frac{1}{3}\%$ (คำสั่งที่ 1576) ในระหว่างรัชสมัยของพระเจ้าเฮนรี่ที่ 4 บานเมืองโคกลับเขาสู

¹¹ Ibid., pp. 275-276.

¹² Ibid., p. 275.

ความสงบ และอัตรา rentes ก็ต่ำลง ได้มีคำสั่งให้จำกัดอัตราไว้เพียง $1/16$ ($6\frac{1}{4}\%$)
 ลูกหนี้ที่ไต่ทำสัญญาเงินไต่ระหว่างที่ชำระค่าสิ่งเดิม คือ คำสั่งที่ 1576 ได้พยายามที่จะทำสัญญา
 ใหม่ในอัตรา $1/16$ เพื่อชดเชยคืน และจะได้ลดภาระของตนลง ความแตกต่างของอัตราทั้งสอง
 อัตรานี้ มากกว่า $2/3$ นายทุนผู้ใหญ่แทนที่จะช่วยเหลือโดยการลดหย่อนอัตรากังกล่าว กลับเรียก
 ให้ลูกหนี้หาประกันให้คนอื่น ทำให้ลูกหนี้ได้รับความเดือดร้อน เพราะลูกหนี้ส่วนใหญ่มีฐานะยาก
 จน และยังคงรับภาระในจำนวนอีกด้วย ลูกหนี้จึงแก้ปัญหาโดยการโอนจำนองไปให้เจ้าหนี้
 คนใหม่ที่ไปกู้เงินมาชำระหนี้ แต่เจ้าหนี้ก็พยายามขายเบี่ยงที่จะให้มีการรับช่วงสิทธิ และไม่ยอม
 รับชำระหนี้คืน เพราะหากได้รับคืนแล้ว จะหาผู้กู้ใหม่ไต่ยาก ทั้งจะเรียกผลประโยชน์ในอัตรา
 สูงอย่างเดิมก็ไม่ได้ จากปัญหาที่กล่าวนี้เอง รัฐบาลจึงได้เข้ามาช่วยเหลือโดยการอนุญาตให้
 ลูกหนี้จัดให้มีการรับช่วงสิทธิดังกล่าวขึ้นได้ ซึ่งแม้จะขัดกับหลักการรับช่วงสิทธิโดยทั่วไป แต่เพื่อ
 ประโยชน์ในทางปฏิบัติจึงยอมให้มีการรับช่วงสิทธิกันได้ ¹³

การรับช่วงสิทธิในกรณีนี้ มีลักษณะพิเศษที่ยกเว้นหลักทั่วไป อาจมีการหลอกลวงกับ
 ขึ้นได้ ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดแบบของการรับช่วงสิทธิที่เข้มงวดกว่าการรับช่วงสิทธิในกรณี
 แรก กล่าวคือ จะต้องทำเป็นสัญญาขึ้น และจะต้องมีการแสดงเจตนาถึงสองครั้ง ครั้งแรกใน
 สัญญาเงินกู้ โดยระบุวัตถุประสงค์ของเงินกู้ว่าเพื่อเอาไปชำระหนี้ และครั้งที่สองในใบรับเงิน
 เพื่อแสดงว่าการชำระหนี้ได้ทำไปในจำนวนที่ตรงกับจำนวนเงินเดิมที่ไปกู้มา โดยระบุว่า
 การชำระหนี้ให้นำมาจากเงินของเจ้าหนี้คนใหม่ ¹⁴ การกู้ยืมเงินและการชำระหนี้ดังกล่าว
 อาจทำพร้อมกันก็ได้ และอาจทำเป็นหลักฐานฉบับเดียวกันก็ได้ ¹⁵

การรับช่วงสิทธิในกรณีนี้ แม้จะบัญญัติไว้ในกฎหมายฝรั่งเศส แต่ในทางปฏิบัติ
 แล้ว ไม่ปรากฏว่ามีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นอีกเลยในระยะหลังๆ คงเกิดขึ้นเฉพาะในศตวรรษที่ 17
 ดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น ¹⁶ อย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายนี้ยังคงเป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติ

¹³Ibid, pp. 275-276.

¹⁴Ibid, p. 276.

¹⁵Ibid, p. 276.

¹⁶Ibid, p. 277.

ไว้ในกฎหมายของประเทศอื่นๆหลายประเทศ เช่น ในกฎหมายอิตาลี (ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 1813) และกฎหมายอียิปต์ (C.C.M.227) เป็นต้น

ส่วนการรับช่วงสิทธิโดยชอกลงตามกฎหมายฟิลิปปินส์นั้น มีลักษณะที่ค่อนข้างจะเบื่อกว้างกว่ากฎหมายฝรั่งเศส กล่าวคือ ไม่จำกัดเฉพาะกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น แต่ยอมให้มีการตกลงรับช่วงสิทธิได้อย่างเต็มที่ . แต่จะต้องได้รับความยินยอมจากคู่สัญญาเดิม และบุคคลที่สาม (ประมวลกฎหมายแพ่งฟิลิปปินส์ มาตรา 1301)

การรับช่วงสิทธิโดยผลของสัญญาดังกล่าวนี้ย่อมเห็นได้ชัดว่ามีความแตกต่างไปจากการรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมาย กล่าวคือ ไปพิจารณาถึงเจตนาของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ ถ้าหากเป็นการรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมายยอมไม่ของอาศัยเจตนาของคู่กรณี แต่หาเป็นการรับช่วงสิทธิโดยชอกลงก็ย่อมจะต้องมีการแสดงเจตนาด้วยเสมอ นอกจากนี้ การรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมาย ผู้รับช่วงสิทธิจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย และเข้าใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้ มิใช่ใครๆจะเข้าใช้หนี้ได้ แต่การรับช่วงสิทธิโดยผลของชอกลง ผู้รับช่วงสิทธิจะเป็นใครก็ได้ไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสีย

สำหรับความแตกต่างระหว่างการรับช่วงสิทธิโดยชอกลงกับโอนสิทธิเรียกร้องนั้น อาจแยกความแตกต่างได้ยากมาก เพราะการรับช่วงสิทธิกรณีนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการโอนสิทธิเรียกร้องมากจนน่าจะเป็นเรื่องเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในกฎหมายฟิลิปปินส์ ได้มีอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างการรับช่วงสิทธิโดยสัญญา และโอนสิทธิเรียกร้องไว้ดัง¹⁷

1. การรับช่วงสิทธิโดยผลของชอกลงจะทำให้หนี้เดิมระงับลงแล้วมีหนี้ใหม่เกิดขึ้น (ซึ่งคล้ายจะเป็นเรื่องแปลงหนี้ใหม่ตามกฎหมายไทย) ส่วนการโอนหนี้เป็นเพียงการโอนสิทธิในหนี้ไปเท่านั้น มิได้ทำให้หนี้ระงับไป

¹⁷Edgardo L. Paras. Civil Code of Philipines, Vol.4
Arts. 1106-1457 (Prescription, Obligations and Contracts), Tenth
edition, 1981, p.352.

2. การรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงจะต้องได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ แต่การโอนสิทธิเรียกร้องไม่ต้องการได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ เพียงแต่แจ้งให้ลูกหนี้ได้ทราบก็พอแล้ว

3. ในการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงนั้น ความบกพร่องของหนี้เดิมอาจถูกเยียวยาให้กลับคืนมาได้ อันเป็นผลให้หนี้ใหม่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งหมด ดังนั้น ลูกหนี้จึงไม่มีสิทธิใดๆ เหลืออยู่ที่จะยกขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้คนใหม่ แต่ในส่วนของกรณีโอนสิทธิเรียกร้อง ความบกพร่องของหนี้เดิมไม่อาจแก้ไขให้คืนได้ ดังนั้น ลูกหนี้จึงอาจยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้เจ้าหนี้คนใหม่ได้เสมอ

แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า เมื่อพิจารณาถึงหลักการใหญ่ๆ ของการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงและโอนสิทธิเรียกร้องแล้วจะพบว่า มีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก หรืออาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นอย่างเดียวกันนั่นเอง และในกฎหมายของบางประเทศก็ได้บัญญัติให้หลักการโอนสิทธิเรียกร้องมาใช้กับการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงด้วย เช่น ในประมวลกฎหมายแพ่งราชวิธี มาตรา 987 ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 499 เป็นต้น

จากที่กล่าวมานี้จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า เหตุที่ผู้ร่างกฎหมายไทยไม่อนุญาตให้มีการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงอย่างในต่างประเทศนั้น เพราะผู้ร่างกฎหมายเห็นว่ากฎหมายไทยในเรื่องโอนสิทธิเรียกร้องนั้นมีความสมบูรณ์เพียงพอแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องให้มีการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงอันมีลักษณะเป็นการซ้ำซ้อนกันอีก ทั้งบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับช่วงสิทธิที่มีอยู่ก็กำหนดกรณีที่จะรับช่วงสิทธิไว้หลายกรณี โดยไ้รวบรวมกฎหมายของประเทศต่างๆ เข้ามาไว้ด้วยกัน ทำให้การรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมายของไทยมีความสมบูรณ์มากกว่าในกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ของฝรั่งเศส ซึ่งจะมีการรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมายเฉพาะกรณีที่ตรงกับมาตรา 229 ของไทยเท่านั้น ส่วนการรับช่วงสิทธิตามมาตรา 227, 230 ไม่มีการบัญญัติไว้ด้วย จึงต้องมีการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงเข้ามาแทนที่ ดังนั้นการที่กฎหมายไทยไม่มีการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงจึงน่าจะเป็นเรื่องที่เหมาะสมอยู่แล้ว

บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการรับช่วงสิทธิ

ดังได้กล่าวแล้วว่าการรับช่วงสิทธิตามกฎหมายไทยนั้น มีได้เฉพาะการรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมายเท่านั้น ดังนั้น ผู้ร่างกฎหมายจึงบัญญัติเงื่อนไขของการรับช่วงสิทธิ

ไว้หลายกรณีด้วยกัน อันได้แก่ การรับช่วงสิทธิตามมาตรา 227, 229, 230 อันเป็นหลักทั่วไปที่สามารถนำไปใช้ในกฎหมายบรรพอื่นได้ด้วย นอกจากนี้ ในบทบัญญัติของกฎหมายบางเรื่อง ก็ใช้บัญญัติหลักเกณฑ์การรับช่วงสิทธิไว้เป็นพิเศษอีก เช่น ในเรื่องคำประกันตามมาตรา 693 วรรคสอง ประกันภัย ตามมาตรา 880 ผู้ทรงเช็ค ตามมาตรา 990 วรรคสอง ผู้ใช้เงินเพื่อแทนตามมาตรา 958 การรับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้จำนอง ตามมาตรา 734 ซึ่งในบางกรณีก็มีปัญหาว่ากรณีดังกล่าวนั้น เป็นการรับช่วงสิทธิตามหลักการรับช่วงสิทธิหรือไม่ เช่นการรับช่วงสิทธิในสัญญาประกันภัย ในเรื่องละเมิดตามมาตรา 426, 431 ผู้รับอาวัลตามมาตรา 940 และกรณีอื่นๆอีกหลายกรณีด้วยกัน

ประเภทของการรับช่วงสิทธิ

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวนี้ อาจจำแนกประเภทของการรับช่วงสิทธิออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การรับช่วงสิทธิในกรณีที่มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตัวทรัพย์สินที่สูญหายหรือเสียหายไป และการรับช่วงสิทธิในกรณีที่มีการใช้หนี้แทนผู้อื่น

1. การรับช่วงสิทธิในกรณีที่มีการใช้ค่าสินไหมทดแทนตัวทรัพย์สิน

การรับช่วงสิทธิในกรณีนี้ได้แก่ การรับช่วงสิทธิตามมาตรา 227 ซึ่งเป็นกรณีที่ลูกหนี้ได้เข้าใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ แต่เนื่องจากความเสียหายในทรัพย์สินนั้น เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องจากลูกหนี้อีกคนหนึ่งด้วย โดยเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นคนละสายแยกกัน ไม่ได้เป็นลูกหนี้ร่วมกันแต่อย่างใด ผู้ชำระหนี้ไปจึงเข้ารับช่วงสิทธิในหนี้กรายหนึ่ง นั้น เช่น ก. ยืมรถของ ข. มาขับ ถึงกำหนดแล้วไม่คืนแม้ ข. จะมาทวงแล้วก็ตาม ขณะที่เอารถไปใช้นั้น ได้เกิดอุบัติเหตุชนกับรถของ ค. โดย ค. เป็นผู้ผิด ก. ใช้รถคารมให้ ข. ไปแล้วยอมรับช่วงสิทธิของ ข. ไปไต่เบี้ยจาก ค. ได้

2. การรับช่วงสิทธิในกรณีที่มีการใช้หนี้แทนผู้อื่น

การรับช่วงสิทธิในกรณีนี้เป็นกรณีที่บุคคลภายนอกได้เข้าใช้หนี้แทนลูกหนี้ แล้วจึงได้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ ซึ่งได้แก่การรับช่วงสิทธิตามมาตรา 229 และ 230

เช่น ก. และ ข. เป็นคู่กันร่วมกัน เมื่อเจ้าหนี้มาทวงให้ ก.ชำระหนี้ ก.ได้ชี้หนี้ไปทั้งหมด
เช่นนี้ ก. ยอมรับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้มาไล่เบี้ยจาก ข. ได้ตามส่วนที่ตนได้ชำระหนี้ส่วนของ ข.
แทน ข. ไป

สำหรับกฎหมายของต่างประเทศนั้น ใ้บัญญัติหลักการรับช่วงสิทธิแตกต่างไปจากการ
รับช่วงสิทธิของไทยอยู่บ้าง เช่น ตามกฎหมายฝรั่งเศส การรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมาย
จะมีเฉพาะประเภทที่มีการเข้าใช้หนี้แทนผู้อื่นเท่านั้น (มาตรา 1251 ประมวลกฎหมายแห่ง
ฝรั่งเศส ซึ่งเป็นที่มาของมาตรา 229 ของไทย) ถึงแม้กล่าวมาแล้ว ไม่มีการรับช่วง
สิทธิโดยการเข้าใช้ค้ำสินไหมทดแทนชั่วคราวอย่างมาตรา 227 ของไทย แต่จะมีการรับช่วง
สิทธิโดยข้อตกลงเข้ามาแทนที่ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกันในกฎหมายฟิลิปปินส์ บราซิล และอิตาลี
ตามกฎหมายเยอรมันมีทั้งการรับช่วงสิทธิอันเนื่องมาจากการใช้ค้ำสินไหมทดแทนชั่วคราว
อันได้แก่มาตรา 255 ซึ่งเป็นที่มาของมาตรา 227 ของไทย และกรรับช่วงสิทธิอันเนื่อง
มาจากได้ใช้หนี้แทนผู้อื่น อันได้แก่การรับช่วงสิทธิตามมาตรา 268 ซึ่งเป็นที่มาของการรับช่วง
สิทธิตามมาตรา 230 ของไทย แต่ไม่มีบทบัญญัติอย่างมาตรา 229 ของไทยอยู่ด้วย ตาม
กฎหมายสวีเดนจะมีเฉพาะการรับช่วงสิทธิโดยผลของกฎหมาย (มาตรา 116 ประมวลกฎหมายนี้)
ส่วนตามกฎหมายญี่ปุ่น มีบทบัญญัติการรับช่วงสิทธิโดยการเข้าใช้ค้ำสินไหมทดแทนชั่วคราว
(ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 422) แต่ไม่มีการรับช่วงสิทธิอันเนื่องมาจากการเข้า
ใช้หนี้แทนผู้อื่น อย่างไรก็ตาม โดยอนุโลมให้มีการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลงไว้ด้วย (มาตรา
499) ตามกฎหมายเม็กซิโก มีการรับช่วงสิทธิโดยการเข้าใช้หนี้แทนผู้อื่น (ประมวล
กฎหมายแพ่งเม็กซิโก มาตรา 2048) แต่ไม่มีการรับช่วงสิทธิเพราะการใช้ค้ำสินไหมทดแทน
ชั่วคราว และการรับช่วงสิทธิเกิดขึ้นได้เฉพาะโดยผลของกฎหมายเท่านั้น ไม่มีการรับช่วงสิทธิ
โดยข้อตกลง สำหรับในกฎหมายโรมัน ผู้ชำระหนี้จะได้รับช่วงสิทธิก็ต่อเมื่อได้แจ้งความประสงค์
ต่อเจ้าหนี้ในตอนชำระหนี้ เว้นแต่ในบางกรณี เช่น กรณีของตัวเงิน จึงจะมีการรับช่วงสิทธิ
โดยผลของกฎหมาย¹⁸ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ตามกฎหมายโรมันนั้นนอกจากจะมีการรับช่วง

¹⁸ ไสวณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ : บท
เบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 202.

สิทธิโดยผลของกฎหมายแล้ว ยังคล้ายกับจะให้รับช่วงสิทธิโดยผลของชอศกกลงควย เพราะ
จะคงแจงความประสงค์ขอเจ้าหนี้ที่รับชำระหนี้เสียก่อนว่าตนจะเข้ารับช่วงสิทธิ ซึ่งหากเจ้าหนี้
ไม่ต้องการให้รับช่วงสิทธิก็น่าจะปฏิเสธเสียได้

สถานะขอขมาบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยรับช่วงสิทธิ

มีปัญหาวามบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่ว่าด้วยรับช่วงสิทธินี้ควรจะถือว่าอยู่ในส่วนใด
ของกฎหมาย เช่น จะถือว่าอยู่ในส่วนของผลแห่งหนี้ หรือเป็นเรื่องความระงับแห่งหนี้

จากการพิจารณาเบื้องต้นพบว่า ตามกฎหมายในระบบประมวลกฎหมายต่างก็
บัญญัติหลักการรับช่วงสิทธิไว้ในส่วนของกฎหมายว่าด้วยหนี้ด้วยกันทั้งสิ้น แต่ส่วนที่จะให้อยู่
ในส่วนใดของหนี้นั้น แต่ละประเทศค่อนข้างจะเห็นแตกต่างกัน เช่น ตามกฎหมายฝรั่งเศส
อยู่ในส่วนของการชำระหนี้ เยอรมัน อยู่ในส่วนของหน้าที่ที่จะต้องกระทำหรือหนี้ที่จะต้อง
กระทำ (มาตรา 268 ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน)

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้นไ้บัญญัติหลักการรับช่วงสิทธิ
ไว้ในส่วนผลแห่งหนี้ โดยถือว่าเป็นผลพิเศษแห่งหนึ่งอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นผลที่มีได้
เกิดแก่หนี้ทุกราย หากแต่เป็นผลที่เกิดแก่หนี้บางรายเท่านั้น เมื่อมีกรณีเกิดขึ้นตามที่กฎหมาย
ระบุไว้ ซึ่งต่างจากผลธรรมดาแห่งหนี้ที่ย่อมจะเกิดแก่หนี้ทุกราย อันได้แก่การบังคับชำระหนี้
เมื่อถูกหนี้ไม่ชำระหนี้จะเรียกกรอ่งอะไรกันไ้ข่าง ย่อมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ท่านศาสตราจารย์ เสริม วินิจฉัยกุล ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ
เรื่องนี้ไว้ว่า การรับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น มิใช่เป็นเรื่องผล
แห่งหนี้อย่างเดียวกันที่กฎหมายบัญญัติไว้ และเป็นที่เข้าใจของนักกฎหมายดังกล่าวข้างต้น¹⁹
โดยท่านได้แบ่งการรับช่วงสิทธิออกเป็นสองประเภท คือ การรับช่วงสิทธิโดยมีการใช้คำ
สินไหมทดแทนกรณีหนึ่ง และการรับช่วงสิทธิเพราะมีการชำระหนี้อีกประการหนึ่ง ซึ่งถ้าเป็น
กรณีแรก อันได้แก่การรับช่วงสิทธิตามมาตรา 227 นั้น ย่อมถือว่าเป็นเรื่องผลแห่งหนี้

¹⁹ เสริม วินิจฉัยกุล , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ
นิติกรรมและหนี้ , หน้า 180.

ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ กล่าวคือ เป็นเรื่องที่เขาได้ใช้สิทธิของสมาชิกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ และลูกหนี้ไม่อาจส่งมอบวัตถุแห่งหนี้ไต่ตรงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ คงใจแต่ศาลชั้นใหม่ทดแทนให้ไป ลูกหนี้ก็เขาเป็นผู้รับช่วงสิทธิเหนือทรัพย์สินอันนั้น ส่วนการรับช่วงสิทธิในกรณีหลัง อันได้แก่การรับช่วงสิทธิตามมาตรา 229, 230 นั้น ย่อมเป็นเรื่องของการชำระหนี้มิใช่เรื่องผลแห่งหนี้ เพราะเป็นเรื่องที่บุคคลภายนอกเขาไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ มิใช่ว่ามีการบังคับให้ชำระหนี้อย่างกรณีแรก อันจะถือว่าเป็นผลแห่งหนี้ได้

ส่วนท่านศาสตราจารย์ โสภณ รัตนากร ได้ให้ความเห็นในทำนองที่ว่า การรับช่วงสิทธิเป็นเรื่องผลแห่งหนี้ โดยได้กล่าวว่าตามองในแง่ที่ว่าได้มีการชำระหนี้ให้กันจึงจะมีการรับช่วงสิทธิ การรับช่วงสิทธิก็อาจนับว่าเป็นเรื่องผลของการชำระหนี้ได้ แต่ในที่นี้ถือว่า การรับช่วงสิทธิเป็นเรื่องที่สิทธิของเจ้าหนี้คนเก่าตามมือไปยังเจ้าหนี้คนใหม่หาได้ทำให้หนี้ระงับไปโดยเด็ดขาดอย่างในกรณีชำระหนี้ตามปกติไม่ ช่วงสิทธิจึงเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ประการหนึ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้²⁰

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า การที่จะถือว่าการรับช่วงสิทธิควรจะอยู่ในส่วนใดของกฎหมายนั้น ย่อมแล้วแต่มุมมองของแต่ละคนว่าจะมองในแง่ใดมากกว่า กล่าวคือ ตามองในส่วนของเหตุให้เกิดการรับช่วงสิทธิ คือ มีการชำระหนี้ให้ไป ก็อาจถือว่า การรับช่วงสิทธิเป็นเรื่องของการชำระหนี้ได้ แต่ตามองในแง่ผลของการรับช่วงสิทธิ คือ การมีสิทธิไปเรียกเอาจากลูกหนี้แล้ว ก็อาจถือได้ว่าเป็นผลแห่งหนี้ คือ การจะบังคับหนี้กันอย่างไรต่อไป แต่ในส่วนของกฎหมายไทยแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะคงถือว่า การรับช่วงสิทธิเป็นผลแห่งหนี้อย่างหนึ่ง เพราะส่วนของการรับช่วงสิทธิที่สำคัญก็คือการที่จะไปไล่เบี้ยจากลูกหนี้ได้อย่างไร และได้เพียงใดมากกว่าจะไปพิจารณาวารับช่วงสิทธิเกิดจากอะไร

²⁰ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้: บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 198.

เพราะมันเป็นเพียงเหตุเริ่มต้นเท่านั้น หากจะเปรียบเทียบกับเรื่องอื่นโดยทั่วไป ก็อาจถือได้ว่า การเข้าใช้หนี้เป็นเหตุแห่งหนี้เอง ส่วนผลแห่งหนี้ยอมเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ทฤษฎีการรับช่วงสิทธิ

หลักกฎหมายเรื่องรับช่วงสิทธิตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมที่ว่าทุกคนต้องมีความรักต่อมวลมนุษยชาติ เราจะปล่อยให้สิ่งที่ยุอันควรจะได้ในเมื่อเราอาจให้ได้โดยไม่เป็นที่เดือดร้อนแก่ตัวเรา ฉะนั้น เมื่อเจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้แล้วก็ต้องให้ผู้ชำระหนี้ได้สิทธิฟ้องลูกหนี้ไป ผู้ชำระหนี้อาจเป็นลูกหนี้ร่วม หรือผู้ค้ำประกัน หรือผู้มีส่วนได้เสียในการชำระหนี้โดยประการอื่น หากผู้ชำระหนี้เป็นเพียงคนแปลกหน้า เจ้าหนี้ห้ามหน้าที่ต้องให้สิทธิฟ้องร้องไม่²¹

ที่กล่าวมาว่าเจ้าหนี้ควรจะต้องแบ่งปันสิทธิของตนให้ผู้อื่นนั้น ก็เนื่องจากกรณีที่จะเกิดการรับช่วงสิทธิได้นั้น เป็นเรื่องที่เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ถึงสองคนชำระหนี้อื่นเดียวกัน หรือมีเหตุให้ต้องรับผิดชอบกัน เช่น ในเรื่องลูกหนี้ร่วม เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ลูกหนี้คนใดรับผิดชอบในหนี้ร่วมกันนั้นทั้งหมดเลยก็ได้ โดยเลือกเอาว่าจะเรียกจากคนไหน หรือเรียกจากคนหนึ่งแล้วไปเรียกจากอีกคนหนึ่งก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหนี้ที่มีอยู่ หรือในกรณีของมาตรา 227 ดังที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้น เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้มีชื้อราคารถที่ยืมไปซึ่งได้รับความเสียหาย หรือจะเรียกจากผู้ทำละเมิดให้รถของตนเสียหายก็ได้ ฉะนั้น เมื่อเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้คนใดคนหนึ่งจนเต็มตามความเสียหายแล้ว ก็ควรที่จะโอนสิทธิของตนที่มีอยู่แก่ลูกหนี้อีกคนหนึ่งให้แก่ผู้ที่เขาชำระหนี้ไป เพื่อเป็นการตอบแทนการที่ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หรือเพื่อความ เป็นธรรมเนื่องจากผู้ชำระหนี้มิได้เป็นผู้ก่อหนี้ หรือไม่มีความผิดมาก่อนแล้วแต่กรณี ซึ่งจะได้อธิบายในการพิจารณาการรับช่วงสิทธิในกรณีนี้ต่อไป

²¹Pothier, A Treatise on The Law of Obligation, pp.359-366. อ้างโดย โสภณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้ : บทเบ็ดเสร็จทั่วไป , หน้า 202.

เงื่อนไขสำคัญในการรับช่วงสิทธิ

การรับช่วงสิทธิทั้งสองประเภท คือ การรับช่วงสิทธิในกรณีที่มีการใช้คาสินใหม่ทดแทนตัวทรัพย์สิน และการรับช่วงสิทธิเนื่องจากมีการใช้หนี้แทนผู้อื่นไปนั้น แม้จะมีลักษณะบางประการที่แตกต่างกันดังกล่าวข้างต้น แต่ก็มีเงื่อนไขสำคัญเหมือนกันอย่างหนึ่ง นั่นคือ จะต้องเป็นการชำระหนี้โดยผู้มีส่วนได้เสีย กล่าวคือ ผู้ที่จะเข้ารับช่วงสิทธิของผู้โอนหนี้จะต้องได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เสียก่อน มิใช่ว่าอยู่เฉยๆแล้วจะเข้าไปใช้สิทธิของผู้โอนได้เลย ส่วนผู้ชำระหนี้นั้นอาจเป็นลูกหนี้ เจ้าหนี้ หรือบุคคลภายนอกโดยแท้ก็ได้อีก แต่มีข้อสำคัญคือ ผู้โอนจะต้องมีส่วนได้เสียอย่างใดอย่างหนึ่งในหนี้ที่จะรับช่วงสิทธิหรือต่อตัวเจ้าหนี้ด้วย มิใช่ว่าใครๆก็สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้วรับช่วงสิทธิได้นั้น หากบุคคลใดชำระหนี้โดยผ่านหลักการดังกล่าวนี้ อาจจะโดยสำคัญผิดคิดว่าตนมีหนี้จะต้องชำระ หรือชำระหนี้แทนเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องเพื่อช่วยเหลือกัน เขมั้นจะรับช่วงสิทธิไม่ได้ ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาหลายเรื่อง ดังจะได้อธิบายต่อไป

คำว่าส่วนได้เสียดังกล่าวนี้ อาจอธิบายได้ว่า หมายถึง กรณีที่บุคคลใดไม่ชำระหนี้แล้วจะมีผลทางกฎหมายกระบวนกระเชื่อนถึงสิทธิหรือผลประโยชน์ของตนเอง²² ซึ่งตามกฎหมายได้กำหนดส่วนได้เสียไว้หลายกรณีด้วยกัน เช่น ตนเองเป็นลูกหนี้โดยตรงต่อเจ้าหนี้ จึงจำต้องชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ตามมาตรา 227 หรือตนเป็นเจ้าหนี้มีประกัน ได้เข้าใช้หนี้แก่เจ้าหนี้มีประกันลำดับก่อนตนเพื่อป้องกันกรียคทรัพย์สินชำระหนี้ในขณะที่ทรัพย์สินราคาตกต่ำตามมาตรา 229(1) หรือเป็นผู้ซื้อสังหาริมทรัพย์ที่ติดจำนอง ได้เข้าใช้หนี้เพื่อให้ทรัพย์สินปลอดจำนองตามมาตรา 229(2) หรือเป็นผู้มีความผูกพันร่วมกับผู้อื่นหรือเพื่อผู้อื่นตามมาตรา 229(3) หรือเป็นผู้เสียหายเสียสิทธิหรือทรัพย์สินตามมาตรา 230 เป็นต้น

เหตุที่กฎหมายบังคับให้ผู้ชำระหนี้ต้องมีส่วนได้เสียนั้น อาจสันนิษฐานได้ว่า เนื่องจากกฎหมายให้ยอมให้รับช่วงสิทธิได้เฉพาะโดยผลของกฎหมายเท่านั้น โดยได้กำหนด

²² โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ : บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 203.

เงื่อนไขไว้โดยชัดเจน ง่ายแก่การปฏิบัติ และมีผลบังคับโดยทันทีที่เข้าเงื่อนไขของกฎหมาย
 ดังนั้น จึงเป็นการสมควรอยู่เองที่จะต้องบัญญัติเงื่อนไขการรับช่วงสิทธิให้ทำได้เฉพาะในกรณี
 ที่มีความสำคัญ คือ กรณีที่บุคคลผู้นั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าชำระหนี้เท่านั้น
 ส่วนที่เป็นความต้องการของคู่กรณีที่จะให้มีการไต่หนี้ หรือเรียกร้องกันได้โดยไม่ต้องมีส่วน
 ใดเสียอย่างใดก็ตามนั้น ก็ควรจะได้ทำเป็นสัญญาระหว่างกันโดยอาศัยหลักกฎหมายในเรื่องนั้นๆ
 โดยตรง เช่น อาจเป็นเรื่องโอนสิทธิเรียกร้อง หรือแปลงหนี้ใหม่ โดยไม่ต้องอาศัยหลักเรื่อง
 รับช่วงสิทธิให้ยุ่งยากอีก

แต่มีข้อที่น่าสังเกตว่า การรับช่วงสิทธิตามที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายไทยนั้น มีอยู่บางกรณี
 ที่กฎหมายให้มีการรับช่วงสิทธิได้โดยไม่ต้องเข้าเงื่อนไขของกฎหมายดังกล่าวก็ได้ กล่าวคือ
 ผู้รับช่วงสิทธิ แม้จะไม่ได้เข้าเงื่อนไขให้แก่เจ้าหนี้ แต่กฎหมายก็ยอมให้เข้ารับช่วงสิทธิได้ ซึ่ง
 กรณีดังกล่าวนี้ได้แก่การรับช่วงสิทธิตามบทบัญญัติมาตรา 734 เกี่ยวกับการบังคับจำนอง
 กล่าวคือ ถ้าจำนองทรัพย์สินหลายสิ่งเพื่อประกันหนี้แต่รายหนึ่งรายเดียว และมีใครล้มละลาย
 ไว้ กรณีนี้ผู้รับจำนองจะใช้สิทธิของตนบังคับทรัพย์สินนั้นๆทั้งหมด หรือแค่เพียงบางส่วนก็ได้
 ถ้าเจ้าหนี้เลือกบังคับเอาทรัพย์สินใดเพียงสิ่งเดียว แล้วเพิกถอนทรัพย์สินนั้น เจ้าของได้เอาไป
 จำนองไว้แก่เจ้าหนี้จำนองรายอื่นไว้ควย และฉวยเหตุการบังคับจำนองดังกล่าวทำให้เจ้าหนี้อีก
 คนหนึ่งนั้นไม่มีทรัพย์สินไว้เป็นประกันอีกต่อไปเป็นที่เสียหายแก่เจ้าหนี้รายนั้น กฎหมายจึงยอมให้
 ผู้รับจำนองรายนั้น เข้ารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้บังคับจำนองในอันที่จะบังคับเอาทรัพย์สินอื่น
 ใดๆที่เจ้าหนี้บังคับจำนองยังคงมีอยู่อีกมากมาย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าหนี้
 รายหลังที่ได้ได้รับความเสียหายนั้น เพราะเจ้าหนี้จำนองที่เข้าบังคับจำนองอาจล้มละลายเจ้าหนี้
 รายหลัง โดยเลือกบังคับจำนองเฉพาะกับทรัพย์สินชิ้นนั้น แทนที่จะบังคับเอาทรัพย์สินชิ้นอื่น
 ซึ่งเพียงพอกับการชดเชยหนี้ของตนแล้ว ซึ่งการรับช่วงสิทธิในกรณีนี้ไม่ได้มีการชำระหนี้แต่อย่างใด
 แต่กฎหมายก็ยอมให้รับช่วงสิทธิได้

อีกกรณีหนึ่งได้แก่ในกรณีของผู้ทรงเช็คตามมาตรา 990 กล่าวคือ ถ้าผู้ทรงเช็ค
 ไม่ยื่นเช็คต่อธนาคาร เพื่อให้มีการจ่ายเงินภายในกำหนดของกฎหมายจนเป็นเหตุให้เกิดความ

เสียหายแก่ผู้ส่งจ่าย กล่าวคือ ฆนาการ เกิดล้มละลายไป เช่นนี้ผู้ส่งจ่ายยอมหลุดพ้นจาก
ความรับผิดชอบ แต่ผู้ทรงเช็คได้เข้ารับช่วงสิทธิของผู้ส่งจ่ายในอันที่จะไปไล่เบี้ยเอาจากฆนาการ
ต่อไป ซึ่งในกรณีนี้ไม่มีการใช้หนี้ แต่ก็มีกรรับช่วงสิทธิได้เช่นเดียวกับกรณีแรก

จากกรณีการรับช่วงสิทธิทั้งสองกรณีกังกล่าวนี้ จึงมีปัญหาที่นำพิจารณาว่า เหตุใด
ผู้ร่างกฎหมายจึงให้ถือว่าเป็นการรับช่วงสิทธิ ทั้งที่ไม่เข้าเงื่อนไขของการรับช่วงสิทธิ
ตามหลักทั่วไปดังกล่าวข้างตน

ปัญหานี้อาจสันนิษฐานเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายได้หลายนัยด้วยกัน ดังนี้

1. ผู้ร่างกฎหมายต้องการให้ถือว่า การรับช่วงสิทธิที่มีอยู่ในแบบบัญชีส่วนอื่นๆ
นอกจากที่บัญญัติไว้ในบททั่วไปตามมาตรา 226-232 นั้น เป็นการรับช่วงสิทธิตามความ
หมายทั่วไปด้วย กล่าวคือ เป็นการเข้าสวมสิทธิของเจ้าหนี้ โดยไม่คำนึงถึงที่มาของ
ส่วนใดเสียว่าจะต้องเกิดจากมีการเข้าชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไปแล้ว จึงจะเข้ารับช่วงสิทธิ
ได้หรือไม่ ถ้าหากปรากฏกรณีผู้ร่างเห็นว่าน่าจะให้เข้ารับช่วงสิทธิได้เพื่อให้เกิดความ
เป็นธรรม ก็ให้เข้ารับช่วงสิทธิกันได้ โดยถือว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นเอง เป็นส่วนใดเสีย
หรือมูลเหตุที่เพียงพอที่จะให้เข้ารับช่วงสิทธิได้ โดยไม่ต้องถึงขั้นมีการเข้าใช้หนี้ไปอีก
ส่วนแบบบัญชีทั่วไปดังกล่าวนี้ถือเป็นเพียงตัวอย่างที่ยกขึ้นเพื่อให้เห็นว่ากรณีเหล่านี้ ให้
มีการรับช่วงสิทธิกันได้เท่านั้น มิใช่จะให้ถือเป็นหลักทั่วไปที่สามารถนำไปใช้ในกรณีอื่นๆ
อย่างแบบบัญชีในเรื่องนิติกรรมสัญญา เงื่อนไข เงื่อนไขเวลา หรือโฆณะ หรือโฆณะธรรม
ยกเว้นมาตรา 226 ที่ถือว่าเป็นบททั่วไป สามารถนำไปใช้กับการรับช่วงสิทธิทุกกรณี
ซึ่งจากแนวสันนิษฐานดังกล่าวนี้ ย่อมก่อให้เกิดผลว่า ไม่จำเป็นที่การรับช่วงสิทธิในบรรพ
อื่นๆจะต้องเข้าเงื่อนไขในบททั่วไปด้วย อนึ่ง ตามมาตรา 226วรรคแรก ซึ่งถือว่าเป็น
บททั่วไปนั้น ก็บัญญัติไว้เฉพาะในเรื่องผลของการรับช่วงสิทธิเท่านั้น มิบัญญัติถึงเงื่อนไข
ที่จะเกิดการรับช่วงสิทธิว่าจะต้องเกิดจากการเข้าใช้หนี้เท่านั้น ฉะนั้น การรับช่วงสิทธิ
จึงอาจเกิดขึ้นได้โดยผลของกฎหมาย แม้จะไม่มีการใช้หนี้ก็ได้ แต่กรณีนั้นจะต้องเป็นเรื่อง
ที่ผู้รับช่วงสิทธิได้รับความเสียหายจากการกระทำของเจ้าหนี้ผู้ตนจะเข้ารับช่วงสิทธิ

2. ผู้ร่างกฎหมายถือว่า บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับช่วงสิทธิตามมาตรา 226-232 นั้น เป็นบทบัญญัติทั่วไปที่จะนำไปใช้ในบรรพอื่นได้ เช่น ในเรื่องคำประกัน จำนอง ละเมิด ค้ำเงิน ฯลฯ แต่ในบางกรณี ผู้ร่างต้องการให้มีการบังคับกันได้เป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากหลักทั่วไป จึงใช้บัญญัติเงื่อนไขให้ต่างกันออกไปโดยวาง แต่ยังคงถือเป็นการรับช่วงสิทธิอยู่นั่นเอง ซึ่งหากพิจารณาบทบัญญัติทั่วไปในเรื่องอื่นๆ ก็มีลักษณะทำนองเดียวกันนี้ เช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับโมฆะ หรือโมฆียกรรมที่ปรากฏอยู่ในบรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากบทบัญญัติทั่วไปอยู่บางประการเป็นต้น

3. ผู้ร่างกฎหมายต้องการให้กรณีที่เป็นปัญหาอยู่ นี้มีการเรียกบังคับได้ แต่ไม่ทราบว่าจะใช้ชื่ออย่างไร จึงใช้คำว่ารับช่วงสิทธิ โดยถือว่า คำว่า "รับช่วงสิทธิ" มีความหมายตามธรรมดาทั่วไป คือ เข้าไปรับช่วงสิทธิของผู้อื่นมาเป็นของตนเท่านั้น มิได้มีความหมายลึกซึ้งไปกว่านี้

จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ข้อสันนิษฐานประการที่สอง น่าจะมีเหตุผลใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด กล่าวคือ ควรจะต้องให้มีบทบัญญัติการรับช่วงสิทธิเป็นการทั่วไปไว้ แล้วให้นำไปใช้กับบรรพอื่นด้วย มิใช่วางบทบัญญัติในมาตรา 227, 229 หรือ 230 เป็นเพียงตัวอย่างของการรับช่วงสิทธิไว้ได้แก่กรณีใดอย่าง ส่วนที่นอกเหนือจากนี้ ก็จะไปบัญญัติกระจายกันไปในที่ต่างๆ โดยถือว่ากรณีเหล่านั้นต่างก็เป็นการรับช่วงสิทธิด้วยกันทั้งสิ้น เพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้ว การรับช่วงสิทธิก็จะมีหลักที่แน่นอน ยากแก่การนำไปปฏิบัติ ลำพังมาตรา 226 เพียงมาตราเดียว ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะไม่เป็นการเพียงพอ อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี น่าจะให้มีการรับช่วงสิทธิกว้างออกไปจากหลักทั่วไปเป็นกรณีพิเศษ จึงใช้บัญญัติหลักขึ้นใหม่ในทำนองเป็นข้อยกเว้นหลักทั่วไปขึ้น

ส่วนข้อสันนิษฐานข้อสุดท้ายนั้น อาจจะต้องตามแนวความคิดของผู้ร่างกฎหมาย แต่เมื่อพิจารณาแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะไม่ใช่ที่เหมาะสมนัก เพราะการจะใช้คำว่า รับช่วงสิทธิอย่างกว้าง โดยไม่คำนึงถึงหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ย่อมทำให้หลักการรับช่วงสิทธิไม่มีอยู่จริงในกฎหมาย คงเป็นเพียงถ้อยคำตามธรรมดาทั่วไปเท่านั้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นเช่นนั้น

เมื่อมีการไต่หนี้ให้เจ้าหนี้ไปแล้ว ก็จะต้องมีการรับช่วงสิทธิหรือสวมสิทธิกันขึ้น กล่าวคือ ผู้ไต่หนี้ได้เข้าเป็นเจ้าหนี้แทนเจ้าหนี้เดิม โดยมีผลให้เกิดการสวมสิทธิไต่หนี้ที่มีการไต่หนี้ โดยไม่ต้องมีแบบพิธีการ หรือต้องมีการไปฟ้องร้องกันเสียก่อน ทั้งนี้ เนื่องจากการรับช่วงสิทธิของไทยเป็นการรับช่วงสิทธิตามกฎหมายบังคับกล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ดี ในการเข้าสวมสิทธิของผู้รับช่วงสิทธิดังกล่าวนี้ มีข้อที่น่าจะต้องพิจารณายิ่งว่า ก่อนที่จะรับช่วงสิทธินั้น ผู้รับช่วงสิทธิจะต้องไต่หนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไปเสียก่อน แล้วจึงไต่สิทธิของเจ้าหนี้มา ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า เมื่อมีการไต่หนี้ให้แล้วหนี้ยอมระงับไปหมดแล้ว ผู้รับช่วงสิทธิจะไต่สิทธิไต่ของเจ้าหนี้มา

ปัญหาดังกล่าวนี้ไม่สู้จะมีความสำคัญนักสำหรับการรับช่วงสิทธิ ในกรณีที่มีการใช้คาสินใหม่ทดแทนตัวทรัพย์สิน ตามมาตรา 227 ทั้งนี้ เพราะในกรณีดังกล่าว หนี้ที่ลูกหนี้เข้าไต่หนี้ให้เจ้าหนี้ไปเป็นหนี้คนละสายกับหนี้ที่จะรับช่วงสิทธิ เช่น จากตัวอย่างข้างต้นในเรื่องยืมทรัพย์สิน ลูกหนี้ผู้ยืมไต่หนี้คาสินใหม่ทดแทนไปตามสัญญา ยืม แต่เมื่อไต่หนี้ให้ไปแล้ว ก็จะได้สิทธิในหนี้ละเมิด มีไต่หนี้ตามสัญญา ยืม ดังนั้น แม้หนี้ตามสัญญา ยืมจะไต่ระงับไปแล้ว แต่การรับช่วงสิทธิก็ยังคงทำได้โดยผู้รับเอง แต่ปัญหาก็จะมีความสำคัญมากขึ้น ในกรณีที่เป็นการรับช่วงสิทธิอันเนื่องมาจากการไต่หนี้แทนผู้อื่นไป ทั้งนี้ เพราะในกรณีดังกล่าว จะมีหนี้เกิดขึ้นเพียงสายเดียว แล้วมีบุคคลภายนอกเข้าไต่หนี้รายนั้นไป ซึ่งหากพิจารณาตามมบัญญัติในเรื่องการชำระหนี้แล้ว หนี้นั้นยอมระงับลง จึงมีปัญหาวว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ผู้เข้าไต่หนี้จะไต่สิทธิในหนี้อะไรของเจ้าหนี้มาทดแทนสิ่งที่ตนเข้าไต่หนี้ให้ไป

ปัญหาดังกล่าวนี้ Pothier นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสได้หาทางแก้ไว้แล้ว โดยได้ตั้งทฤษฎีไว้ว่า ในกรณีนี้ ให้ถือเป็นข้อยกเว้นที่หนี้จะไม่ระงับไป แต่ยังคงมีอยู่ เพื่อให้มีการรับช่วงสิทธิได้²³ เพราะมิฉะนั้นแล้ว ก็คงจะรับช่วงสิทธิอะไรกันมิได้ ซึ่งตามกฎหมายไทย

²³ Frederick Parker Walton, Egyptian Law of Obligation. (London: Stevens and Sons. Ltd, 1923) p.479.

ก็ถือหลักเช่นเดียวกันนี้²⁴ แต่สำหรับเจ้านี้เดิมมัน ต้องถือว่าสิ้นสุดสภาพการเป็นเจ้านี้ เพราะตนได้รับชำระหนี้ครบถ้วนแล้ว จะไปเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้อีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2041/2527)

แนวความคิด หรือทฤษฎีของ Pothier นี้ แม้จะเป็นที่ยอมรับของนักกฎหมายทั่วไป แต่ในประเทศฝรั่งเศสเองก็มีนักกฎหมายบางท่านให้ความเห็นที่แตกต่างกันออกไป คือ เห็นว่า เมื่อมีการชำระหนี้หนี้ก็ยอมระงับไป จะคงมีอยู่ได้อย่างไร โดย Marcadé ซึ่งเป็นเจ้าของทฤษฎีนี้ ได้โต้แย้งความเห็นของ Pothier ว่า ไม่น่าจะถูกต้อง เพราะกฎหมายใช้คำว่า Payment with subrogation จึงต้องตีความว่าเป็นการชำระหนี้อย่างแท้จริง จะสมมุติว่ามีหนี้อยู่อีกไม่ได้ ดังนั้น ในการรับช่วงสิทธิ ผู้รับช่วงสิทธิจึงไม่ได้สิทธิในหนี้ของเจ้านี้เดิมไป เพราะหนี้ก็ระงับไปแล้ว คงได้ไปเฉพาะประกันเท่านั้น เช่น สิทธิที่จะบังคับเอาทรัพย์ที่จำนอง จำน่า หรือบังคับเอากับผู้ค้ำประกัน เท่านั้น²⁵

ทฤษฎีดังกล่าวนี้ไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เพราะมีข้อที่อาจยกขึ้นแย้งได้ว่า ถ้าหากถือว่าหนี้เดิมระงับไปแล้ว ประกันแห่งหนี้ก็อาจจะระงับตามไปด้วย เพราะหนี้อุปกรณต้องอาศัยหนี้ประธาน ดังนั้น การรับช่วงสิทธิจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย แม้หนี้อุปกรณก็รับช่วงสิทธิไปไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ในประเทศอียิปต์ ซึ่งได้ยอมรับแนวความคิดดังกล่าวนี้ไปใช้ ได้แก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าว โดยถือว่า เมื่อมีการชำระหนี้ไปแล้วหนี้ยอมระงับ แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดหนี้ใหม่ขึ้น และประกันแห่งหนี้ก็ตกติดไปด้วย ไม่ระงับไป แต่การ

²⁴ โสภณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ : บทเบ็ดเสร็จทั่วไป , หน้า 204.

²⁵ Frederick Parker Walton, Egyptian Law of Obligation.
p.478.

แก้ปัญหาดังกล่าวนี้ กลับมีผลให้เกิดความฉีกแยกแตกต่างไปจากการรับช่วงสิทธิโดยทั่วไป กล่าวคือ คล้ายกับจะเป็นการแปลงหนี้ใหม่ โดยการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้มากกว่าจะเป็นเรื่องรับช่วงสิทธิ ดังนั้น นักกฎหมายอียิปต์เองจึงไม่สู้จะเห็นด้วยกับแนวความคิดนี้นัก²⁶

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า นักกฎหมายไทยบางท่านก็ได้ให้ความเห็นไว้ในทำนองเดียวกันกับความเห็นของ Marcadé นี้เช่นกัน²⁷

ผลของการรับช่วงสิทธิ

ผลของการรับช่วงสิทธิย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 226 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "บุคคลผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ ชอบที่จะใช้สิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหนี้มีอยู่โดยสมบูรณ์ รวมทั้งประกันแห่งหนี้นั้นได้ในนามของตนเอง" กล่าวคือ เจ้าหนี้มีสิทธิอยู่อย่างไร ผู้รับช่วงสิทธิก็เข้าไปใช้ไต่ถามที่ ทั้งนี้ เพราะการรับช่วงสิทธิมีผลให้ผู้รับช่วงสิทธิเขาเป็นเจ้าหนี้แทนเจ้าหนี้เดิมดังใดกล่าวมาแล้วหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้รับช่วงสิทธิเขาไปยืนอยู่ในรองเท้าของเจ้าหนี้²⁸

สิทธิที่ไต่ถามมานั้นเป็นสิทธิเดิมของเจ้าหนี้นั่นเอง มิใช่ว่าผู้รับช่วงสิทธิไต่ถามสิทธิใหม่มาเป็นของตนเอง ทั้งนี้ เพราะผู้รับช่วงสิทธิเพียงเข้าไปเป็นเจ้าหนี้แทนเจ้าหนี้เดิมนั้น ฉะนั้น สิทธิที่ผู้รับช่วงสิทธิไต่ถาม จึงมีไต่ถามมากก็เพียงเท่าที่เจ้าหนี้เดิมมี มีอยู่ จะเรียกกรองอะไรไต่ถามมากกว่านั้นไม่ได้ แต่ในการใช้สิทธิของเจ้าหนี้นั้น ผู้รับช่วงสิทธิ

²⁶Ibid., pp.480-481.

²⁷เสริม วิจิฉัยกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและหนี้, หน้า 181.

²⁸เสริย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคขอบริบูรณ์), หน้า 1011.

สามารถใช้ได้ ในนามของตนเองตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 226 วรรคแรก กล่าวคือ ผู้รับช่วงสิทธิสามารถฟ้องร้องลูกหนี้ให้ชำระหนี้ได้เองโดยตรง โดยไม่ต้องเรียกให้เจ้าหนี้ เดิมเข้ามาในคดี หรือเป็นโจทก์ร่วม... ทั้งไม่ต้องอ้างว่าฟ้องแทนเจ้าหนี้ด้วย ซึ่งในเรื่องนี้มีคำพิพากษากฎีกาหลายเรื่องคัดค้านสนับสนุนไว้ เช่น คำพิพากษากฎีกาที่ 1118/2484, 1413/2498 และ 1686/2519 เป็นต้น

จากหลักการรับช่วงสิทธิดังกล่าวข้างต้น จึงมีข้อสรุปเบื้องต้นได้ว่า ในกรณีรับช่วงสิทธิ ผู้รับช่วงสิทธิไม่อาจไล่สิทธิอะไรนอกเหนือไปจากสิทธิของบุคคลที่ตนเข้ารับช่วงสิทธิไปได้²⁹ ถ้าผู้ชำระหนี้ไล่สิทธิอะไรไปโดยมิใช่เป็นสิทธิของผู้รับชำระหนี้แล้ว กรณีหาเป็นการรับช่วงสิทธิไม่³⁰ เช่น ผู้เช่าโรงงานสุรา ชำระหนี้ค่าน้ำประปาโรงเรือนให้แก่ กรุงเทพมหานคร แทนผู้ให้เช่าเกินไป ผู้เช่าจึงมาฟ้องกรุงเทพมหานคร ขอค่าน้ำที่ชำระเกินคืน กรุงเทพมหานครตอบว่าผู้เช่ามิใช่เป็นผู้รับประเมินราคาตาม พรบ. น้ำประปาโรงเรือน และที่ดินไม่มีสิทธิฟ้องคดี ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า โดยผลของสัญญา ผู้เช่ามีความผูกพันรวมกับผู้ให้เช่าที่จะต้องชำระหนี้ค่าน้ำ เมื่อผู้เช่าชำระหนี้ไปแล้ว ก็ยอมรับช่วงสิทธิมาจากผู้ให้เช่ามาเรียกหนี้ส่วนที่เกินคืนจากกรุงเทพมหานคร ได้ตามมาตรา 229(3) ศาลฎีกาวินิจฉัยในปัญหานี้ว่า กรุงเทพมหานครหาไม่มีสิทธิยึดเงินค่าน้ำที่เกินไว้ได้ไม่ ต้องคืนให้แก่ผู้เช่าแต่หาใช่เพราะ ผู้เช่าเป็นผู้รับช่วงสิทธิไม่ กรณีที่จะเป็นการรับช่วงสิทธิตาม ป.พ.พ. จะต้องเป็นกรณีที่ผู้ชำระหนี้รับช่วงสิทธิของผู้รับชำระหนี้มาฟ้องเอาจากผู้ตนชำระหนี้แทน กรณีนี้ผู้ชำระหนี้มาฟ้องผู้รับชำระหนี้เอง กรณีหาต้องควมมาตรา 229(3) ไม่ (คำพิพากษากฎีกาที่ 1648-1649/2519)

²⁹ Frederick Parker Walton, Egyptian Law of Obligation. p.478.

³⁰ ไสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 205.

สิทธิที่รับช่วงมาจากเจ้านั้น เติมมัน อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สิทธิในมูลหนี้ และสิทธิเกี่ยวกับประกันแห่งหนี้ ซึ่งจะกล่าวต่อไป ดังนี้

1. สิทธิในมูลหนี้

สิทธิที่ผู้รับช่วงสิทธิได้ไปประเภทแรกก็คือสิทธิในมูลหนี้ ทั้งนี้ ตามที่มาตรา 226 วรรคแรกบัญญัติไว้ว่า "บุคคลผู้รับช่วงสิทธิของเจ้านั้นชอบที่จะใช้สิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหนี้มีอยู่ในมูลหนี้...."

สิทธิทั้งหลายที่เจ้าหนี้มีอยู่โดยมูลหนี้ ได้แก่ สิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้มันเอง นอกจากนั้นผู้รับช่วงสิทธิยังอาจใช้สิทธิอื่นๆของเจ้าหนี้ที่มีอยู่ในมูลหนี้ได้อีก เช่น สิทธิในการเพิกถอนการฉ้อฉล ตามมาตรา 233 หรือเข้าใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ ตามมาตรา 237 เป็นต้น ส่วนสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือเบี้ยปรับ หรือการเรียกดอกเบี้ยในหนี้อันเป็นอุปกรณแห่งหนี้ ต่างก็เป็นสิทธิในมูลหนี้เช่นเดียวกัน ผู้รับช่วงสิทธิจึงควรจะได้รับช่วงไปด้วย³¹ แต่ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ว่าสิทธิเรียกร้องในกรณีดังกล่าวนี้จะใช้ได้กับการรับช่วงสิทธิทุกประเภทเลยหรือไม่ เพราะสิทธิบางอย่างคนข้างจะมีลักษณะเป็นการส่วนตัวของเจ้าหนี้ หากยอมให้มีการรับช่วงสิทธิจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นหรือไม่ หรือในกรณีของดอกเบี้ย จะเรียกได้ตั้งแต่เมื่อใด ซึ่งกรณีต่างๆเหล่านี้เป็นปัญหาที่ยากที่จะได้วิเคราะห์กันต่อไปในการพิจารณาการรับช่วงสิทธิในแต่ละกรณี

2. สิทธิในประกันแห่งหนี้

นอกจากในมาตรา 226 วรรคแรก จะบัญญัติให้ผู้รับช่วงสิทธิได้สิทธิทั้งหลายที่เจ้าหนี้มีอยู่ในมูลหนี้แล้ว ยังกล่าวต่อไปด้วยว่า "รวมทั้งประกันทั้งหลายแห่งหนี้มัน" ด้วยเหตุนี้เอง ถ้าเดิมเจ้าหนี้เป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิ หรือเป็นเจ้าหนี้จำนอง ผู้รับช่วงสิทธิก็จะไต่บุริมสิทธิ หรือสิทธิจำนำ จำนองของเจ้าหนี้ด้วย หากเจ้าหนี้มีผู้ค้ำประกัน

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 217.

ผู้รับช่วงสิทธิก็มีสิทธิจะขอให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ให้ตนไต่ควย เช่น จำเลยที่ 1 ทำงานกับ สหกรณ์ โดยมีจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้ำประกันความเสียหายที่จะเกิดจากการทำงานของจำเลย ที่ 1 โจทก์กับจำเลยที่ 1 ยักยอกเงินของสหกรณ์ ต่อมาโจทก์ได้ใช้เงินให้สหกรณ์แล้วมา ฟ้องให้จำเลยที่ 1 และที่ 2 ชดใช้เงินให้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าโจทก์และจำเลยที่ 2 ต้อง รับผิดชอบสหกรณ์คนละครึ่ง โจทก์ชำระเงินให้สหกรณ์แล้ว จึงรับช่วงสิทธิจากสหกรณ์มาฟ้อง ให้จำเลยที่ 1 หรือจำเลยที่ 2 รับผิดชอบครึ่งหนึ่ง จำเลยที่ 2 ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ เพราะ โจทก์ได้รับช่วงสิทธิตามสัญญาประกันมาควย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1067/2524)

อนึ่ง หลักประกันแห่งหนึ่งดังกล่าวนี้ กฎหมายมิได้จำกัดไว้ว่าจะต้องเป็นทรัพย์สิน ที่ถูกหนี้เอามาประกันไว้เท่านั้น ฉะนั้น จึงยอมรับไปถึงประกันทุกประเภทรวมทั้งประกัน ที่บุคคลอื่นนำมาประกันไว้ควย เช่น อาจเป็นจำนอง หรือจำนำที่ผู้อื่นนำมาประกันหนี้ให้แก่ เจ้าหนี้เดิม เป็นต้น

ส่วนที่ว่าผู้รับช่วงสิทธิจะได้สิทธิในหนี้ดังกล่าวนี้มากน้อยเพียงใด เรียกได้ ตั้งแต่เมื่อใดนั้น ตามกฎหมายของไทยเรามีใ้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง และแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ก็ยังไม่สู้ชัดแจ่มนัก ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากมิใช่น้อย ซึ่งผิดกับในต่างประเทศบางประเทศ โดยเฉพาะตามกฎหมายเนเธอร์แลนด์ที่นักกฎหมายพยายามที่จะบัญญัติถึงผลของการรับช่วงสิทธิ ไว้โดยชัดแจ้ง และมีการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอย่างละเอียด เพื่อให้เกิดความเข้าใจ หลักเกณฑ์การรับช่วงสิทธิได้ชัดขึ้น จึงเห็นควรยกมาพิจารณาประกอบเป็นสังเขป ดังนี้

ตามร่างประมวลกฎหมายแพ่งของเนเธอร์แลนด์นั้น ใ้บัญญัติเรื่องการรับช่วงสิทธิ ไว้รวมกับเรื่องการโอนสิทธิเรียกกรอง โดยใ้บัญญัติไว้ในบรรพ 6 หมวด 2 ว่าควยการ โอนสิทธิเรียกกรองและหนี้ (Passing of Claim and Debts) ซึ่งใน มาตรา 1 ใ้บัญญัติไว้ว่า

" 1. เมื่อสิทธิเรียกร้องได้ผ่านไปยังเจ้าหนี้คนใหม่แล้ว เจ้าหนี้คนใหม่ยอมจะ
 ใ้สิทธิในจำนำ และจำนอง สิทธิที่เกิดจากผู้ค้าประกัน และสิทธิอุปถัมภ์ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับ
 สิทธิเรียกร้องนั้น รวมทั้งหนี้สินค้ำย ทั้งนี้ ภายใต้บังคับของมาตรา 8 วรรค 1

2. เมื่อสิทธิเรียกร้องได้ผ่านไปแล้ว เจ้าหนี้ใหม่ยอมใ้สิทธิในคอกเบี้ย
 หรือเบี้ยปรับที่ใ้กำหนดไว้ เว้นแต่ คอกเบี้ยในส่วนที่ถึงกำหนดและชำระไปแล้ว หรือ
 เบี้ยปรับที่ใ้บังคับไปแล้ว เมื่อในขณะที่สิทธินั้นผ่านไปแล้ว ในกรณีของการรับช่วงสิทธิ
 เจ้าหนี้ใหม่ยอมใ้สิทธิในคอกเบี้ยที่กำหนดไว้เฉพาะที่คิดตั้งแต่เมื่อสิทธิใ้ผ่านมายังตนเป็นต้นไป "

มาตรา 8 วรรค 1 "ถึงกระนั้นก็ดี ตามบทบัญญัติมาตรา 1 บุคคลที่สามซึ่งใ้ช้
 หนี้ใ้ไป จะใ้สิทธิของเจ้าหนี้กับผู้รับประกัน และต่อบุคคลซึ่งไม่ได้เป็นลูกหนี้ เฉพาะตาม
 ส่วนซึ่งหนี้นั้นมีอยู่เท่านั้น"

ผลของการรับช่วงสิทธิดังกล่าวนี้ เมื่อพิจารณาแล้ว คล้ายกับผลของการรับ
 รับช่วงสิทธิตามกฎหมายไทย อย่างไรก็ดี ในมาตรา 1 วรรค 1 ใ้กล่าวถึง "other
 ancillary rights conected with the claim " ค้ำย โดยใ้มีคำอธิบาย
 ไว้ว่า ใ้แก่ สิทธิที่จะเลือกใ้ชำระหนี้ ในกรณีที่หนี้นั้นเป็นหนี้ที่มีสิทธิใ้เลือกใ้ และสิทธิที่
 จะแจ้งว่าสิทธินั้นถึงกำหนดชำระและใ้ชำระหนี้ (right to declare a claim due
 and payable) สิทธิเหล่านี้ เจ้าหนี้คนใหม่ยอมจะใ้ไปค้ำย แต่อำนาจที่จะยกเลิก
 สัญญาเช่า หรือสิทธิที่จะเพิกถอนนิติกรรมอันเนื่องมาจากผิดสัญญา (right to rescind for
 breach of obligation) ไม่ถือเป็นสิทธิที่จะรับช่วงไปใ้ เนื่องจาก
 เป็นความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้เดิมและไม่ใ้สิทธิเรียกร้องตามนัยนี้
 ในทำนองเดียวกัน สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายเพิ่มขึ้น (supplementary damages)
 หรือการเรียกค่าเสียหายแทนการชำระหนี้ (damage in lieu of performance)
 ก็ไม่ถือว่าเป็นสิทธิที่จะรับช่วงไปใ้ ส่วนสิทธิเรียกค่าเสียหายเนื่องจากการชำระหนี้
 ล่าช้า (damage for delar due to mora debitoris) ก็มีใ้เป็นสิทธิ

ที่เกี่ยวกับหนี้ประธานดังกล่าว แต่เป็นสิทธิเรียกร้องโดยอิสระ (independent claim) ซึ่งไม่ว่าเจ้าหนี้เดิมหรือเจ้าหนี้ใหม่ที่มีสิทธิจะเรียกร้องได้ ถ้าได้รับความเดือดร้อนจากสัญญาอันเนื่องมาจากการชำระหนี้ นอกจากนี้ สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ (claim for damage for non-performance) ก็ไม่ถือเป็นสิทธิดังกล่าวด้วย 32

สิทธิเรียกร้องที่จะได้ไปดังกล่าวนี้จะแตกต่างไปจากกฎหมายไทยอยู่บ้าง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะตามกฎหมายเนเธอร์แลนด์ยอมให้มีการรับช่วงสิทธิโดยช้อคกลางได้ ด้วยซึ่งคล้ายกับจะเป็นเรื่องโอนสิทธิเรียกร้อง จึงอาจเป็นไปได้ที่จะมีสิทธิเรียกร้องแตกต่างไปจากกฎหมายไทย แต่มีบางส่วนที่ผู้เขียนเห็นว่าจะได้พิจารณาอีกคือในส่วนของการดอกเบี้ยที่กำหนดกันไว้ (stipulated interest) ซึ่งตามกฎหมายเนเธอร์แลนด์ยอมให้เรียกได้นับแต่วันที่ชำระหนี้หรือวันที่ตนเข้ารับช่วงสิทธิเป็นต้นไป จะเรียกดอกเบี้ยส่วนที่มีอยู่ก่อนรับช่วงสิทธิไม่ได้ ซึ่งต่างจากในเรื่องโอนสิทธิเรียกร้องที่สามารถเรียกได้ทั้งหมด อีกกรณีหนึ่งได้แก่ในเรื่องของเบี้ยปรับ เจ้าหนี้คนใหม่ยอมจะเรียกเอาได้ หลังจากที่ตนได้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้เดิมไปแล้ว 34

ผลของการรับช่วงสิทธิว่าจะเรียกกันได้เท่าไรนั้น ย่อมจะต้องพิจารณาว่าการรับช่วงสิทธินั้นเป็นการรับช่วงสิทธิเต็มจำนวน หรือรับช่วงสิทธิบางส่วน ถ้าหากเป็นการรับช่วงสิทธิเต็มจำนวน ผู้รับช่วงสิทธิก็ย่อมจะเรียกเอาสิทธิดังกล่าวนั้นได้เต็มที่ตามเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น แต่ถาเป็นการรับช่วงสิทธิบางส่วน สิทธิที่มีอยู่ย่อมจะถูกคัดทอนลง

32 The Netherlands Ministry of Justice, The Netherlands Civil Code. Book 6. The Law of Obligations. draft text and commentary (A.W. Sijthoff International Publishing Company B.V.), 1977. pp. 315-316.

33 Ibid., pp. 316-317.

34 Ibid., p. 319.

การแบ่งผลของการรับช่วงสิทธิดังกล่าวนี้ ความจริงไม่ปรากฏว่ามีอยู่ในบทบัญญัติของกฎหมายโดยชัดแจ้ง แต่ก็เป็นที่ยอมรับของนักกฎหมายโดยทั่วไปว่า การรับช่วงสิทธินั้นนอกจากจะรับไปโดยเต็มจำนวนได้แล้ว ยังมีการรับช่วงสิทธิบางส่วนได้ด้วย ทั้งนี้โดยอ้างหลักการรับช่วงสิทธิในสัญญาประกันภัยตามมาตรา 880³⁵ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ถ้าวินาศภัยได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอกไซ้ ผู้รับประกันภัยได้ไซ้ค่าสินไหมทดแทนไปเป็นจำนวนเพียงใด ผู้รับประกันภัยยอมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยและของผู้รับประกันภัย ซึ่งมีต่อบุคคลภายนอกเพียงนั้น" ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายยอมให้มีการรับช่วงสิทธิบางส่วนได้ แม้จะเป็นเรื่องประกันภัย แต่ก็นำมาใช้ในเรื่องอื่นๆ ได้ด้วย นอกจากนี้ ยังได้อ้างบทบัญญัติมาตรา 230 วรรคท้าย ว่าเป็นบทบัญญัติให้มีการรับช่วงสิทธิบางส่วน³⁶ แต่กฎหมายก็มีบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งอีกเช่นกัน ซึ่งนิตยภัฏกฎหมายของต่างประเทศบางประเทศที่จะมีบทบัญญัติให้มีการรับช่วงสิทธิบางส่วนไว้โดยชัดเจน เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่ง บราซิล มาตรา 990 บัญญัติไว้ว่า "เจ้าหนี้เดิมที่ได้รับการชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน ย่อมมีสิทธิในการได้รับชำระหนี้ส่วนที่เหลือดีกว่าผู้รับช่วงสิทธิ ถ้าหากทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ได้หมดทั้งสองคน" ตามประมวลกฎหมายแพ่งฟิลิปปินส์ มาตรา 1340 ก็บัญญัติไว้ในทำนองเดียวกันว่า "เจ้าหนี้ซึ่งได้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน สามารถใช้สิทธิของตนเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ในส่วนที่เหลือได้ และยอมมีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ก่อนผู้รับช่วงสิทธิแทนที่ตนโดยวิธีการชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนในที่นี้รายเดียวกันนั้น" ส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งเม็กซิโก มาตรา 2060 บัญญัติว่า "การรับช่วงสิทธิบางส่วนจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าเป็นการชำระหนี้ที่ไม่อาจแบ่งแยกได้" ตามกฎหมายฝรั่งเศส มาตรา 1252 บัญญัติว่า "ถ้ามีการชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน ผู้รับช่วงสิทธิจะใช้สิทธิให้เป็นที่ยึดมัดจำแก่เจ้าหนี้หาได้ไม่ ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหนี้ย่อมสามารถใช้สิทธิบังคับเอาส่วนที่ตนยังไม่ได้รับชำระได้ โดยมีสิทธิดีกว่าผู้ชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน"

35 จีค เทรเชบูตอร์ , หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, หน้า 489.

36 เลนีย์ ปราโนช ,ม.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เล่ม 2 (ภาคขอบริบูรณ์). หน้า 1013.

สาเหตุที่เกิดการรับช่วงสิทธิแต่เพียงบางส่วนนี้ ก็เนื่องมาจากมีการชำระหนี้ แต่เพียงบางส่วนนั่นเอง กล่าวคือ ถ้าหากได้ชำระหนี้ไปโดยเต็มจำนวนก็ย่อมได้รับช่วงสิทธิทั้งหมด แต่ถ้าวินัยชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน ก็ย่อมได้สิทธิไปแต่เพียงบางส่วนเป็นสัดส่วนกับจำนวนที่ตนได้ชำระหนี้ไป จะเข้ารับช่วงสิทธิไปทั้งหมดไม่ได้ แต่ก็มีข้อที่น่าพิจารณาว่า ในการรับช่วงสิทธิในบางกรณีนั้น มีลักษณะพิเศษคือไปจากการรับช่วงสิทธิโดยทั่วไป อันได้แก่ การรับช่วงสิทธิตามมาตรา 227 ทั้งนี้ เพราะในกรณีนั้น หนี้ที่จะเข้าชำระหนี้ไป และหนี้ที่จะรับช่วงสิทธิเป็นหนี้คนละสาย ต่างมูลกัน และอาจไม่เท่ากัน จึงเป็นปัญหาว่า กรณีนี้ผู้รับช่วงสิทธิ จะได้สิทธิมากกว่าที่ตนจ่ายไปหรือไม่

ปัญหาดังกล่าวนี้นี้ยังไม่มีคำพิพากษาฎีกาตัดสินไว้โดยชัดแจ้ง แต่โดยผลทั่วไปของการรับช่วงสิทธินั้น นักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้รับช่วงสิทธิจะรับไปมากกว่าที่ตนได้จ่ายไป อันเป็นการค้ำกำไรหาได้ไม่³⁷ ทั้งนี้เพราะผู้รับช่วงสิทธิใช้สิทธิในนามของตนเอง จึงเป็นผลให้ผู้รับช่วงสิทธิชำระหนี้ไปเท่าใดก็คงรับช่วงสิทธิมาเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งผู้รับช่วงสิทธิอาจใช้สิทธิของเจ้าหนี้เพียงเท่าที่อาจอ้างได้ว่าเป็นสิทธิของตน หรือตามส่วนที่ตนมีสิทธิเท่านั้น อย่างกรณีลูกหนี้รวมกัน แม้จะชำระหนี้ไปจนครบถ้วนแล้ว แต่ลูกหนี้คงมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้รวมคนอื่นได้ตามส่วนเท่านั้น และเขาจะไล่เบี้ยได้ทั้งหมดเท่ากับที่เจ้าหนี้มีสิทธิไม่ กรณีของผู้ค้ำประกันก็เช่นกัน แม้ผู้ค้ำประกันจะชำระหนี้ให้เจ้าหนี้เต็มจำนวนแล้ว แต่ถ้าวินัยความผิดของผู้ค้ำประกันในการชำระหนี้ ทำให้ผู้ค้ำประกันไม่อาจไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ได้ หรือไล่เบี้ยได้เพียงบางส่วน ผู้ค้ำประกันจะอ้างสิทธิทั้งหมดของเจ้าหนี้มาบังคับเอาที่ลูกหนี้เกินไปกว่าสิทธิของตนหาได้ไม่³⁸

เหตุผลดังกล่าวนี้ก็จะยังไม่เป็นที่ชัดแจ้งนัก สำหรับผู้เขียนเห็นว่าเหตุผลที่แท้จริงน่าจะต้องพิจารณาถึงทฤษฎีหรือเหตุผลที่ให้มีการรับช่วงสิทธิเป็นสำคัญมากกว่า เช่น การรับช่วงสิทธิในกรณีที่ได้ชำระหนี้แทนผู้อื่นนั้น มีเหตุผลเพื่อคุ้มครองผู้ชำระหนี้ให้ได้รับการ

37 เรื่องเดียวกัน , หน้า 1012.

38 โสภณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ : บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 217.

ชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้น การรับช่วงสิทธิจะรับได้เพียงใดจึงน่าจะขึ้นอยู่กับว่า
 ผู้รับช่วงสิทธิไปเท่าใด หรือคนเสียหายเพียงใดมากกว่า จะเรียกเกินไปกว่าที่ตนเสียหาย
 ไม่ได้

ในการใช้หนี้บางส่วนอันเป็นเหตุให้มีการรับช่วงสิทธิบางส่วนนั้น ย่อมเกิดผลว่า
 เจ้าหนี้เดิมยังคงมีหนี้เหลืออยู่บางส่วนเท่าที่ตนยังไม่ได้รับชำระ ทำให้เจ้าหนี้เดิมและผู้
 รับช่วงสิทธิต่างมีสิทธิเรียกร้องต่อลูกหนี้ในหนี้รายเดียวกันนั้น จึงมีปัญหาว่า บุคคลทั้งสองนี้
 เป็นเจ้าหนี้รวมกันหรือไม่

ปัญหาดังกล่าวนี้ ตามกฎหมายอิตาลีถือว่ากรณีดังกล่าว ผู้รับช่วงสิทธิและเจ้าหนี้
 ต่างเป็นเจ้าหนี้รวมกันตามส่วนแห่งสิทธิของตน เว้นแต่จะได้อธิบายตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ³⁹
 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากรณีดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดความสับสนในทางปฏิบัติเหมือนกัน
 เพราะหากให้ลูกหนี้แยกกันรับผิดชอบผู้รับช่วงสิทธิและเจ้าหนี้เดิมเป็นส่วนๆ ย่อมเป็นที่ยุ่งยาก
 แก่ลูกหนี้ เพราะลูกหนี้อาจไม่ทราบว่าผู้รับช่วงสิทธิมีสิทธิเท่าใด และเจ้าหนี้มีสิทธิเหลืออยู่
 เท่าใด อีกประการหนึ่งที่ตั้งกล่าวว่ามีได้เป็นหนี้คนละสายหรือคนละมูล ยังคงเป็นหนี้เดิม
 อยู่กันเอง ผู้รับช่วงสิทธิมิได้เป็นผู้ยกหนี้ขึ้นแต่อย่างใด คงเข้ามาใช้สิทธิของเจ้าหนี้ด้วย
 เท่านั้น ในการฟ้องร้องลูกหนี้ก็จะต้องเรียกให้อีกคนหนึ่งเข้าร่วมในคดีด้วย แต่เมื่อ
 พิเคราะห์หลักเกณฑ์การเป็นเจ้าหนี้รวมกันตามมาตรา 298 แล้ว จะเห็นได้ว่าน่าจะไม่ใช่
 เงื่อนไข ทั้งนี้ เพราะเจ้าหนี้เดิมและเจ้าหนี้ใหม่คนใดคนหนึ่งไม่อาจเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้
 ให้ตนได้ทั้งหมดตามหลักการเป็นเจ้าหนี้รวม คงเรียกได้เฉพาะส่วนของตนเท่านั้น ดังนั้น
 ตามกฎหมายไทยจึงไม่น่าจะถือว่ากรณีนี้ก่อให้เกิดเจ้าหนี้รวมขึ้น

³⁹ Mario Beltramo, Giovahui E. Longo, John Henry
 Merryman. The Italian Civil Code, (N.Y.: Ocean Publications Inc,
 1967), p.319.

ผลของการรับช่วงสิทธิแต่เพียงบางส่วนที่สำคัญก็คือ ผู้รับช่วงสิทธิจะใช้สิทธิของตนให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้เดิมซึ่งได้รับการชำระหนี้ไม่ครบถ้วนไม่ได้ ทั้งนี้เพราะถือเป็นเจตนาธรรมดาของเจ้าหนี้ว่า ไม่ต้องการให้ผู้รับช่วงมาไถ่สิทธิดีกว่าเขาหรือเท่ากัน กล่าวเป็นภาษิตว่า ไม่มีใครจะยอมให้คนอื่นรับช่วงสิทธิเป็นปฏิปักษ์ต่อตน (Nemo contra se subrogasse censetur) ฉะนั้น จึงต้องให้เจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้จนเต็มก่อน เหลือจากนั้นถ้าหากว่ามีจึงจะให้ผู้รับช่วงสิทธิเอาชำระหนี้ได้⁴⁰ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับกันในกฎหมายของต่างประเทศหลายประเทศคงได้ยกควมหมายพิจารณา ดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งในมาตรา 230 วรรคท้ายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยด้วย

อย่างไรก็ดี ท่านศาสตราจารย์ เสนีย์ ปราโมช ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักดังกล่าวนี้ไว้ว่า หลักเช่นนี้ยังสงสัยว่าจะถือเป็นหลักทั่วไปไม่ได้ เพราะคิดดูอีกข้างหนึ่งบ้างว่า มีใครบ้างที่จะต้องการให้หนี้รับช่วงสิทธิเป็นปฏิปักษ์เสียหายแก่ตนเอง ทำไมไม่ถือเป็นเจตนาธรรมดาของผู้ไต่หนี้บ้างว่า เมื่อไต่หนี้แก่เจ้าหนี้คนใด อย่างน้อยเขาก็เจตนาจะไต่สิทธิเสมอกับเจ้าหนี้คนนั้นในส่วนที่ไต่หนี้ มาตรา 226 บัญญัติไว้เป็นกลางๆ ว่า ให้ผู้รับช่วงสิทธิใช้สิทธิของเจ้าหนี้ได้ ไม่ได้ตั้งเงื่อนไขให้มาที่หลัง หลักทั่วไปตามมาตรา 226 วรรคแรกจึงน่าจะเป็นว่า ผู้ไต่หนี้รับช่วงสิทธิบางส่วนกับเจ้าหนี้ย่อมไต่สิทธิได้คู่เคียงกันไปเหมือนอย่างว่าเป็นเจ้าหนี้ร่วมกัน (ดู มาตรา 300) ถ้าทรัพย์สินมีไม่พอใช้ ก็จะต้องเฉลี่ยกันตามส่วน⁴¹ แต่ในเรื่องมาตรา 227, 230 นั้น สังเกตดูได้ว่าเป็นเรื่อง πουผู้ไต่หนี้รับช่วงสิทธิอยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้ จึงต้องมาที่หลังเจ้าหนี้เป็นธรรมดา จะใช้สิทธิให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่เจ้าหนี้ไม่ได้ เป็นการบัญญัติยกเว้นไว้เฉพาะเรื่องเป็นพิเศษ⁴²

⁴⁰ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบัญญัติ), หน้า 1013.

⁴¹ ตามประมวลกฎหมายแพ่งฉบับนี้ มาตรา 502 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า

"When a person has performed a part of the obligation on behalf of the obligor by subrogation, he may exercise his rights

การรับช่วงสิทธิบางส่วนที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้เดิมนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ลูกหนี้มีทรัพย์สินไม่พอที่จะชำระหนี้ได้ทั้งหมด เช่น มีหนี้อยู่ 1,000 บาท ผู้รับช่วงสิทธิได้ไป 800 บาท ส่วนที่เหลือ 200 บาท เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิเรียกร้องอยู่ ถ้าลูกหนี้มีทรัพย์สินอยู่เพียง 500 บาท ย่อมเป็นปัญหาว่าใครจะเป็นผู้ได้รับชำระหนี้ก่อน ซึ่งตามหลักดังกล่าวข้างต้น เจ้าหนี้เดิมย่อมจะได้รับชำระหนี้ของตน 200 บาทนั้นก่อนที่เหลือ 300 บาท ย่อมตกเป็นของผู้รับช่วงสิทธิ ผู้รับช่วงสิทธิจะขอรับชำระหนี้ก่อนทั้งหมด 500 บาทเลยไม่ได้ แต่ถ้าลูกหนี้มีทรัพย์สินอยู่มากมาย พอชำระหนี้ทั้งสองคน ปัญหาความยุ่งยากนี้ย่อมจะไม่เกิดขึ้นเอง

เกี่ยวกับผลของการรับช่วงสิทธิแต่เพียงบางส่วนนี้ ยังมีปัญหาอีกว่า ประกันแห่งหนี้ เช่น จำนอง จำน่า จะโอนไปยังผู้รับช่วงสิทธิเพียงใดหรือไม่ กรณีดังกล่าวนี้ในประเทศเนเธอร์แลนด์ได้มีการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาด้วย กล่าวคือ ถ้าหากเป็นกรณีของการ จำน่า เจ้าหนี้เดิมยังมีสิทธิยึดทรัพย์สินที่จำนำไว้ได้ทั้งหมดจนกว่าจะได้รับชำระหนี้จนครบถ้วน แต่ถือว่าการยึดถือไว้แทนเจ้าหนี้คนใหม่ด้วย กล่าวคือ ถือว่าเจ้าหนี้คนใหม่เป็นเจ้าหนี้

concurrently with the obligee in proportion to the value of the performance effected by him"

42 เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), หน้า 1014.

จำนำในส่วนของทรัพย์สินรับช่วงสิทธิ์มาด้วย ส่วนในกรณีของการจำนอง เจ้าหนี้คนใหม่ จะขอให้ไปจดทะเบียนจำนองร่วมกันก็ได้ ซึ่งในกรณีนี้ย่อมจะเกิดประโยชน์ในแง่ที่สามารถ ยกชั้นยัญบุคคลที่สามได้ สำหรับเอกสารสำคัญต่างๆนอกเหนือจากนี้ เจ้าหนี้เดิมยังมีสิทธิ์ ยึดไว้ได้ แต่เจ้าหนี้คนใหม่จะขอถ่ายสำเนาเก็บไว้เป็นหลักฐานโดยถือเสมือนว่าเป็นต้นฉบับ โดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเองก็ได้⁴³

ส่วนตามกฎหมายไทยนั้น ไม่มีบัญญัติในทำนองนี้ และไม่มีกฎหมายท่านใด หยิบยกขึ้นมากล่าวถึง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากปัญหาดังกล่าวนี้ ไม่น่าจะเกิดขึ้น เพราะ ความบัญญัติของกฎหมายในเรื่องจำนำ หรือจำนองโดยนิติกรรณกรรมรับช่วงสิทธิ์มาไว้แล้ว เช่น ในเรื่องจำนำ โดยปกติเจ้าหนี้เดิมเมื่อยังได้รับชำระหนี้ไม่ครบถ้วนก็ย่อมจะไม่ต้อง คืนทรัพย์สินให้ลูกหนี้ ซึ่งในกรณีนี้มาจะต้องถือว่าเป็นการยึดถือไว้แทนผู้รับช่วงสิทธิ์ไปในตัวด้วย โดยผลของกฎหมายมาตรา 226 หรือในกรณีของการจำนอง ก็คงจะต้องถือว่าเป็นเจ้าหนี้ จำนองโดยอ้อมโดยนิติกรรณกรรมโดยไม่ต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมายในเรื่องจำนอง คือ ไม่ต้องไปขอแ ก้ทะเบียนในชื่อผู้รับช่วงสิทธิ์ไว้ด้วยตามมาตรา 746

หน้าที่ของเจ้าหนี้ในการรับช่วงสิทธิ์

เมื่อผู้ชำระหนี้ได้รับช่วงสิทธิ์ทั้งหลายจากเจ้าหนี้ในมูลหนี้ รวมทั้งประกันแห่งหนี้ มาตามมาตรา 226 และอาจเข้ารับช่วงสิทธิ์ของเจ้าหนี้เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือสิทธิอื่นๆของเจ้าหนี้ ที่มิใช่ไปค้ำย ซึ่งมิใช่ให้ผู้รับช่วงสิทธิ์เข้าใช้สิทธิของเจ้าหนี้ได้เองแล้ว ก็จำเป็นอยู่เอง ที่เจ้าหนี้จะต้องไม่ขัดขวางในการใช้สิทธิดังกล่าว และอาจจะต้องดำเนินการเท่าที่จำเป็น ให้ผู้รับช่วงสิทธิ์ได้เข้าใช้สิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ด้วย ตัวอย่างเช่น กรณีที่ผู้ค้ำประกัน ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ครบถ้วนแล้ว เจ้าหนี้ควรจะไต่ถามเอกสารเกี่ยวกับสัญญาประกันแก่ผู้ค้ำประกัน เพื่อที่ผู้ค้ำประกันจะได้ใช้เป็นหลักฐานในการเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ต่อไป กรณีที่เจ้าหนี้

⁴³The Netherlands Ministry of Justice, The Netherlands Civil Code, pp.320-321.

สามัญชนนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่ก็ต้องมอบทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ให้แก่ผู้รับช่วงสิทธิ์

หลักการดังกล่าวนี้โดยยอมรับบัญญัติไว้ในกฎหมายของต่างประเทศหลายประเทศ เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 503 บัญญัติไว้ว่า "เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการชำระหนี้เต็มตามหนี้และเกิดการรับช่วงสิทธิ์ขึ้น จะต้องส่งมอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ์และทรัพย์สินทั้งหลายซึ่งตนได้ยึดถือไว้เป็นประกันให้แก่ผู้รับช่วงสิทธิ์"

ถ้าการชำระหนี้เพื่อรับช่วงสิทธิ์ใครกระทำไปแต่เพียงบางส่วน ลูกหนี้ย่อมจะได้รับเอกสารอันเกี่ยวข้องกับสิทธิ์เหล่านั้น และเจ้าหน้าที่จะต้องยอมให้ผู้รับช่วงสิทธิ์ได้เข้าควบคุมดูแลทรัพย์สินซึ่งอยู่ในความยึดถือของตน"

หนึ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งของเนเธอร์แลนด์ มาตรา 2 ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับช่วงสิทธิ์ก็บัญญัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ไว้โดยละเอียดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งจะได้ยกตัวบทมาพิจารณาอีกครั้งดังนี้

"1. เมื่อสิทธิ์เรียกร้องได้โอนไปแล้ว เจ้าหน้าที่เดิมมีหน้าที่ที่จะต้องส่งมอบเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับสิทธิ์เรียกร้องให้แก่เจ้าหน้าที่ใหม่ เว้นแต่ตนจะยังคงต้องการได้ประโยชน์จากเอกสารนั้นอยู่ ซึ่งในกรณีนี้ เจ้าหน้าที่คนใหม่อาจเรียกเอาสำเนาเอกสารซึ่งใช้เป็นพยานหลักฐานได้เช่นเดียวกับตนเองจากเจ้าหน้าที่เดิมโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง

2. ถ้าสิทธิ์เรียกร้องได้โอนไปทั้งหมด เจ้าหน้าที่เดิมจะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ยึดถือไว้ให้แก่เจ้าหน้าที่ใหม่

3. ถ้าการโอนไปซึ่งสิทธิ์ดังกล่าว เป็นเหตุให้สิทธิ์จำนอง (hypothec) ได้โอนไปด้วย เจ้าหน้าที่เดิมจะต้องยินยอมให้เจ้าหน้าที่ใหม่ลงชื่อรวมเป็นเจ้าหน้าที่จำนอง และมีการจดทะเบียนเพื่อแสดงให้เห็นถึงการโอนสิทธิ์ว่าเป็นการโอนทั้งหมดหรือบางส่วน"

จากหลักการที่ให้เจ้าหน้าที่มอบทรัพย์สินที่ผู้รับช่วงสิทธิ์ดังกล่าวนี้ จึงก่อให้เกิดผลตามมาว่า ถ้าโดยความผิดของเจ้าหน้าที่ ทำให้ผู้ชำระหนี้ไม่อาจรับช่วงสิทธิ์ได้ทั้งหมดหรือบางส่วน เจ้าหน้าที่ก็จะไม่มีสิทธิ์ไต่รับชำระหนี้ส่วนนั้นด้วย เช่น ข.ให้ ค.กู้เงิน ตามคำสั่งของ ก.

หาก ข.ฟ้องค. เรียกเงินกู้ แต่คงแพคดีเพราะความผิดของข. ข.ไม่อาจให้ ก. รับช่วงสิทธิ์ไปฟ้อง ค. ได้อีก ข.จะฟ้องให้ ก. ชำระหนี้เงินกู้โดยสัญญาตัวแทนไม่ได้ หรือเจ้าหน้าที่ปลดหนี้ให้ลูกหนี้รวมคนหนึ่ง เจ้าหน้าที่ฟ้องเรียกหนี้ส่วนนั้นจากลูกหนี้รวมคนอื่นๆไม่ได้

และถ้าเจ้านั้นทำให้มูลค่าประกันไม่อาจฟ้องลูกหนี้ได้ ไม่ว่าเพราะยกหนี้ให้ลูกหนี้ หรือโดย
ประมาณเงินแล้ว ทำให้หลักที่เจ้านั้นฟ้องลูกหนี้ถูกยกฟ้อง เจ้านั้นก็ไม่อาจฟ้องมูลค่าประกันได้
ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ เป็นที่ยอมรับกันมาตั้งแต่สมัยโรมัน 44

สำหรับในกฎหมายไทยนั้นก็มีอยู่หลายกรณีที่ถูกกฎหมายโดยยอมรับรองคุ้มครองสิทธิ
ของผู้รับช่วงสิทธิดังกล่าวไว้ เช่น ในเรื่องลูกหนี้รวมตามมาตรา 293 และในเรื่องมูลค่าประกัน
ตามมาตรา 697 ซึ่งตรงตามกรณีการรับช่วงสิทธิ 2 กรณีหลังดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม
แม้หากกรณีจะเป็นเรื่องนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ดังกล่าว ผู้เขียนก็เห็นว่า เจ้านั้น
จะกระทำการโดยทุจริตด้วยวิธีใดๆ เพื่อให้ผู้ที่จะเข้ารับช่วงสิทธิของเสียสิทธิเช่นนั้นไม่ได้
ทั้งนี้เพราะการกระทำเช่นนั้นอาจเข้าลักษณะเป็นการใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่ผู้
อื่น อันเป็นการกระทำอันมิชอบตามมาตรา 421 ก็ได้

อายุความในการฟ้องคดีของผู้รับช่วงสิทธิ

เนื่องจากการรับช่วงสิทธิมีผลให้ผู้รับช่วงสิทธิเข้าไปแทนที่เจ้านั้นเดิม เป็นเจ้านั้น
คนใหม่ แต่อาศัยหนี้เดิม ดังนั้น ผู้รับช่วงสิทธิจึงได้สิทธิมาเท่าที่เจ้านั้นเดิมมีอยู่รวมทั้ง
ในเรื่องอายุความฟ้องร้องที่จะต้องอาศัยอายุความตามหนี้เดิมด้วย จะไร้อายุความใหม่
ไม่ได้ ดังนั้น หากอายุความเดิมเหลืออยู่ในขณะที่รับช่วงสิทธิเท่าใด ผู้รับช่วงสิทธิก็ย่อม
ได้ไปเท่านั้น หากเหลืออยู่น้อยยอมเป็นอันครายแก่ผู้รับช่วงสิทธิด้วย ซึ่งตามแนวคำพิพากษา
ฎีกาก็ถือตามหลักการนี้เช่นกัน ยกเว้นในคำพิพากษฎีกาบางเรื่องที่ว่าคำพิพากษาคัดสินไว้ก่อนข้าง
จะสืบสน คือ ถือว่ากรณีนั้นเป็นการรับช่วงสิทธิ แต่กลับให้ใช้อายุความ 10 ปีตามหลักทั่วไป
ในมาตรา 164 (คำพิพากษฎีกาที่ 3506/2528) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น

44 โสภณ รัตนากัร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ :
บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 219.

ที่มาของหลักการรับช่วงสิทธิตามกฎหมายไทยและประวัติการร่างประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ว่าด้วยรับช่วงสิทธิ

บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับช่วงสิทธิตามกฎหมายไทยนั้น ผู้ร่างได้รับแนวความคิดมาจากกฎหมายต่างประเทศหลายประเทศด้วยกัน เช่น ตามมาตรา 226 นำมาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 501 มาตรา 227 นำมาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 422 และประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 255 มาตรา 228 นำมาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 281 มาตรา 229 นำมาจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1251 มาตรา 230 มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 268 มาตรา 231 มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 1127 และ 1128 มาตรา 232 มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 1281 ⁴⁵ ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ร่างฯ มิได้นำกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งมาใช้โดยเฉพาะ ฉะนั้น กฎหมายไทยจึงมีลักษณะที่เหมาะสมและสอดคล้องกันทั้งหมด ผิดกับกฎหมายของต่างประเทศบางประเทศที่ยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติของกฎหมายเหล่านี้ก็เชื่อว่า จะสมบูรณ์ไปทุกประการไม่ กล่าวคือ บางกรณีก็ยังมีปัญหาข้อยกเว้นอยู่คงจะแก้ไขเคราะห์ต่อไปโดยละเอียด

มีข้อที่น่าสังเกตว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยที่ร่างเมื่อปี พ.ศ. 2466 นั้น ไม่มีบทบัญญัติในเรื่องรับช่วงสิทธิโดยเฉพาะอย่างใดในกฎหมายฉบับปัจจุบัน แต่ได้บัญญัติไว้ในแต่ละเรื่องๆ ไป เช่น ในเรื่องละเมิด ค่าประกัน หรือตัวเงิน เป็นต้น จนกระทั่งมีการร่างกฎหมายฉบับปัจจุบัน คือ ฉบับปี พ.ศ. 2468 จึงได้ปรับปรุงให้มีเรื่องนี้ไว้

⁴⁵ เทพวิฑูร, พระยา. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา
มาตรา 1-240 พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2503),
หน้า 836-853.